

פרשת השבוע "שלח"

ובו י"ב עניינים בביאור הפרשה ופרק נחשבה מאת הגאון הצדיק רבי יחיאל הלוי
נוביק שליט"א ראש כולל דעת יוסף אשדוד.

בומרנג – חץ מושחז שתוזר לאחוריו.

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

במדרון התלול'

פרק נ' (פרק ק"ב) "שירת הברבור"

ועוד אם שתק ורק לאחר מיכן נצטרף
היו צריכים להביא את כלב לפני יהושע,
למה לאחר מיכן כתוב "ויהושע בן נון
וכלב בן יפונה וכו'" הקדימו לפתע את
יהושע לפני כלב, מה שורש העניין?

ובספר "משאת המלך" (לגאון רבי משה
שמעון דיסקין זצ"ל) עמד בתמיה
נוספת, בתחילת הפרשה נאמר "למטה
אפרים הושע בן נון" ואח"ז "למטה
יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי" ותמוה
דבכל מקום בו נחלק שבט יוסף לשניים,
נקרא השם יוסף על שבט אפרים (כמסע
הדגלים וכו') ורק אח"ז מוזכר שבט
מנשה, שהרי הקדים יעקב את אפרים
לפני מנשה והבכורה בשבטים היא
לאפרים ואילו כאן בשילוח המרגלים
הקדימו אמנם את אפרים לפני מנשה
אבל את שבט יוסף קבעו על מנשה ולא
על אפרים והוא לכאורה תמוה מאד.

וביאר הגאון בעל "משאת המלך" זצ"ל
דבשל שני עניינים נשלחו המרגלים: (א)
לראות את הארץ בשביל החלוקה

(א) השוני בין שליחות כלב לשליחות
יהושע.

"ויהס כלב את העם אל משה ויאמר
עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל
לה"

יש לעיין למה כלב דיבר ולא יהושע
והלא גם הוא בא להכחיש את דברי
המרגלים, למה א"כ לא עמד תיכף
להכחיש את דבריהם יחד עם כלב ובחר
להמתין עד לאחר שכל המרגלים עמדו
כנגד כלב ואמרו "לא נוכל לעלות אל
העם כי חזק הוא ממנו" ויתר הוצאת
הדיבה, ארץ אוכלת יושביה וכל העם
אנשי מידות ושם ראינו את הנפילים בני
הענק וגוי ואז העם החל לבכות ובאו
בטענות כלפי משה ואהרן [כפי
שהפסוקים מפרטים] רק אז נכנס יהושע
לעניין, כפי שאומר הפסוק "ויהושע בן נון
וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ
קרעו בגדיהם ויאמרו אל כל עדת בני
ישראל לאמור הארץ אשר עברנו בה
לתור אותה וגו'",

לפיכך תיכף לאחר שכל עשרת המרגלים הוציאו את דיבת הארץ רעה היה כלב זה שעמד להפריך את דבריהם, כיון שהוא היה בר פלוגתא שלהם בעניין, כי הוא ראה את הכל בראיה אחרת, הם ראו אנשי מידות ועם חזק ושאי אפשר להילחם בהם, ואילו הוא ראה כי הארץ היא ברת כיבוש ואין כל מניעה ללכת אליה אפילו אם התנאי לכך יהיה שצריכים להציב סולמות, לפיכך הוא נזעק לעמוד כנגדם, אבל יהושע שלא הלך לרגל את הארץ איך תיכבש רק לעניין הנחלה, בעניין זה לא היה בר פלוגתא עמם, לפיכך רק כלב עמד למחות כנגדם ואילו יהושע שתק.

רק לאחר שנעמדו המרגלים לומר שהארץ היא רעה כי היא ארץ שאוכלת את יושביה והוציאו דיבה שאין הארץ הזו ראויה כלל לישוב, ברגע זה נעשה יהושע בר פלוגתא כנגדם, כיון שהלכו להוציא את דיבת הארץ שאינה ראויה לנחלה והרי בעניין זה יצא, לפיכך נעמד יהושע כנגדם, וכיון שהיה תלמידו של משה וגם משה התפלל עליו במיוחד שלא יתפתה לעצת המרגלים קדם עתה לכלב בן יפונה שכן כלב שהלך לרגל את הארץ משני הטעמים יחד והיה בסכנה רבה יותר להתפתות לעצת המרגלים, לפיכך יהושע שקדם ועשה מעשה חיזק בזה את כלב במעשהו לקרוע את בגדיהם ולמחות כנגד כל המרגלים ועם ישראל.

ובזה מובן למה כלב הלך להשתטח על קברי אבות שלא יהיה נפתה עמהם (יעויין בסוטה דף ל"ד ע"ב) ותמה על זה ב"מושב זקנים" למה רק כלב הלך להתפלל ולא יהושע, ברם לפי מה שנתבאר כאן הדברים מיושבים היטב, דדוקא כלב היה בסכנה הזו כיון שהוא

לנחלות ב) עצם עניין הריגול לדעת את טיב הארץ והיכן היא נוחה להיכבש. ובזה נחלקו שבטי אפרים ומנשה זה מזה, דשבט מנשה הלך לרגל בשביל שני עניינים, לדעת את הארץ לעניין הנחלות וכן להשיב דבר את משה ובני ישראל כשישאלו על טיב הארץ וכו', אבל שבט אפרים שיהושע נשלח מטעמו לא התכוונו לשני העניינים, שהרי יהושע לא התכוון לרגע אחד להוציא את דיבת הארץ רעה וכל מטרתו הייתה רק לעניין נחלת הארץ, לדעת איפה יוכלו לנחול בארץ.

נמצא שבעניין אחד לא נחלק שבט יוסף לשניים, שהרי יהושע לא הלך להודיע את עניין טיב הארץ, ממילא לעניין זה שבט יוסף הוא אחד, ונקבע על שם מנשה, שהרי מנשה שלחו מרגל לברר את שני העניינים הללו, לפיכך שפיר יש לקבוע את שם השבט רק על מנשה, כי מנשה ייצג את שבט יוסף בשני העניינים הללו.

אבל לעניין בירור הנחלות בזה נחלקו לשניים, כי יהושע הלך לראות נחלה עבור שבטו בנפרד ולפיכך בפרט הזה יש להקדימו לפני מנשה, לפיכך הוזכר שבט אפרים לפני מנשה וכיון שהוזכר אפרים בנפרד הביאו כבר לאחריו את שבט בנימין ורק לאחר מיכן את שבט יוסף שהוא מנשה.

והנה כל המרגלים הלכו לברר שני העניינים, לראות את נחלת הארץ וגם לראות את טיב הארץ מה היא וזה כולל גם את שבט יהודה, לפי"ז היה על כלב להשיב דבר על שני העניינים כולל טיב הארץ האם טובה היא ואת חוזקה ואת טיב אנשיה.

ובשו"ע או"ח סי' כ"ד ס"ב ובמשנ"ב שם, ומנהג זה נזכר בהרבה ראשונים מכל ארצות אירופה, כמו שיובא להלן.

והנה גאוני בבל התנגדו מאוד למנהג זה, כמ"ש בתשובות גאוני מזרח ומערב סי' ל"ח (וכן הוא בתשובות הגאונים שערי תשובה סי' פ"ח בשם רב האי): "והכי אמר רב נטרונאי גאון, וששאלתם כשיקרא אדם קריאת שמע צריך לאחוז ארבע ציציות או לא, דבר זה לא דרך חכמים ותלמידים הוא זה דרך יהירות הוא, וכי מאחר שהתבונן בציציותיו בשעת עטיפתו וברך עליהן לאחר מכאן למה אוחזן ביד, אלא מעתה כשמגיע לוקשרתם צריך [נמי לאחוז בתפילין, ואם תאמר יאחוז, כשמגיע וכתבתם צריך] לבוא לביתו להניח ידו על מקום מזוזה, הילכך העושה כן צריך ללמדו ולהסביר לו שלא יעשה", וכן כתב הארחות חיים הלכות ציצית סי' ל"ב בשם רב נטרונאי ובשם רב משה גאון.

מהו מקור המנהג שנתקבל בכל ישראל נגד דעת גאוני בבל?

מקור הדבר הוא במדרש תהילים (בובר) פרק ל"ה איתא: "בחזה שימת ציצית כנגד הלב כל זמן שאני קורא את שמע", ועוד שם: "יד שמאל אני קושר בה תפילין של יד ובה אני אוחז ציציותי בזמן קריאת שמע", ובהגהות מיימוניות ספ"ג מהלכות ציצית הביא את דברי המדרש וכתב: "הרי שמצוה לאחוז הציצית בידו השמאלית בזמן קריאת שמע".

ובראבי"ה סי' תרפ"ג וסי' תרצ"ג ואור זרוע ח"ב סי' שי"ד ומרדכי סוכה רמז תשס"ג והגהות מיימוניות פ"ג מהלכות ציצית סק"כ כתבו בשם הירושלמי סוכה פ"ג הי"ב: "לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו, ואוחז בציצית כשורה בשעת קריאת שמע".

¹ המוסגר ליתא בתשובות גאוני מזרח ומערב ואיתא רק בשערי תשובה סי' פ"ח.

הלך עם שני המטרות גם יחד, לראות את הנחלה ולרגל את טיב הארץ ועל שני הדברים הללו היה צריך להשיב ובזה חשש כלב שכאשר ישאלו אותו האם אפשר לכבוש את הארץ שמא יכשל בלשונו ויאמר שהארץ הזו אינה ברת כיבוש.

לפיכך התפלל על כך במיוחד שלא יהיה נפתה. אבל יהושע שהלך רק במטרה אחת לראות נחלה עבור שבטו אבל לא היה צריך לענות תשובה על טיב הארץ לכן לא חשש כל כך שיהיה ניסת, לפיכך לא הוצרך ללכת להשתטח על קברי אבות.

ברם באמת מצינו שמושה רבינו חשש על יהושע יותר מעל כלב (כפי שביאר על כך בתרגום יונתן החשש בשל ענוותנותו הגדולה שלפיכך יהיה יותר ניסת ולפיכך הכניס בו שם יי כדי שיעמוד כנגדם אבל על כלב לא התפלל)

לפיכך יתכן שקרה הפוך, כלב שלא קיבל תפילה ממושה רבינו היה צריך לפעול בעצמו שעתה לא יכשל בעצתם לפיכך היה צריך לילך להשתטח על קברי האבות, אבל יהושע שכבר קיבל את תפילת משה רבינו כבר היה שמור מפני עצת מרגלים, לפיכך לא היה צריך לעשות פעולה נוספת כדי לא להיות ניסת בעצת מרגלים, ודו"ק היטב.

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ב) אחיזת הציצית בקריאת שמע

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם (טו, לט)

מנהג כל ישראל כיום לאחוז את הציצית בידם בזמן קריאת שמע, וכמ"ש בטור

ידעו גאוני בבל מה מקורו וטעמו של מנהג זה.

ובשו"ת רשב"ש סי' כ"ו כתב: "באמת כי בשם רב נטרונאי גאון ז"ל כתבו שהאוחז בציציותיו בשעה שהוא קורא קריאת שמע יהירותא היא. **וכן נמי כתבו בשם הגאון רב משה בר רב חנוך גאון ז"ל**", אמנם נראה שהמילים "בר רב חנוך" הם הוספה מוטעית של אחד המעתיקים, כי ניכר שמקור דברי הרשב"ש הוא בארחות חיים הלכות ציצית סי' ל"ב הנ"ל, ושם כתב רק "רב משה גאון ז"ל" והוא אחד מגאוני בבל כידוע, אך רב משה בר רב חנוך הוא אחד מארבעת השבויים שהם מגאוני איטליה, ששם היה זה מנהג רווח.

אופן אחיזת הציצית

הנה לשון השו"ע או"ח סי' כ"ד הוא: "מצוה לאחוז הציצית ביד שמאלית כנגד לבו בשעת ק"ש", ומקורו במדרש תהילים הנ"ל, וכן בשער הכוונות כתב שיש להניח הציציות בידו השמאלית, אמנם במג"א סק"ב כתב: "לאחוז הציצית. **בין קמיצה לזרת** (ברכות רמ"מ)", הספר "ברכות רמ"מ" מובא במג"א כמה פעמים, והיו שחשבו בטעות שהוא סדר ברכות למהר"ם מרוטנבורג, אך באמת כוונת המג"א לספר סדר ברכות לר' מיכל מארפטשיק שנדפס בקראקא שנת שמ"ב, ונדפס מחדש בהוצאת זכרון אהרן, ושם כתב (במהדורת זכרון אהרן הוא בעמ' ט"ו): "**קבלתי** שיש לאחוז הציצית ביד שמאלית בין קמיצה לזרת", ובסידור השל"ה כתב: "**ובשם גאון** לאוחזם עכשיו בין קמיצה לזרת".

ובשירי ברכה להחיד"א סי' כ"ד כתב: "ורבינו האר"י זצ"ל כתב לאחוז ד' ציציות בין קמיצה לזרת, וכן נהגו", ובבן איש חי פרשת שמות כתב: "ושאר אחרונים כתבו שיניח הציציות בין קמיצה לזרת אך לא נמצא דבר זה מפורש בספר הכוונות", וכן בכף החיים סי' כ"ד אות ט' העיר על

ובלקח טוב (לרבינו טוביה מארץ יון) סוף פרשת שלח כתב: "**וכשמקבצין הציצית בשעת קריאת שמע ומעבירין על גבי עיניהם** אע"פ שנראין הדברים שמשום חבובי מצות מכל מקום לא נתחייבו ישראל בזה, שאם כן היו ממשמשים גם בתפילין בשעת שקורא וקשרתם, אלא מנהג בעלמא הוא ואין בדבר איסור והיתר", ובעיטור (הלכות ציצית סוף שער ב') כתב: "ואותן **שמקבצין הציצית בשעת קריאת שמע ומעבירין ע"ג עיניהם** אפשר שנהגו משום דכתיב וראיתם אותו ע"ש שהיה עטיפתם תחת המלבוש", הובא בטור או"ח סי' כ"ד, וכן כתב בספר היראה לרבינו יונה ובסמ"ק.

ובספר מנהג טוב (לאחד מחסידי איטליה בזמן הראשונים) סי' ע"ח, כתב: "**ומנהג טוב כשאדם קורא קריאת שמע ומגיע לפרשת ציצית לפסוק וראיתם אותו וזכרתם לתפוש הציציות בידיו ולהעבירם על עיניו ולנשקם ולראותם וכן מצאתי במאור הגדול בהלכות ציצית בשם רבי צמח גאון** דבעי למישרי תרי גדפי דציצית מבתריה מעילוי כנפא אסיטרא דשמאלא וכד קרי קריאת שמע למנקט ציצית בידא דשמאלא ובתר דקרי ומגיע לפרשת ציצית לוראיתם אותו מנשק בהו וחזו בהן דאדכר ליה בכל פיקודי דמרי עלמא ומחבב את המצוות, **וכן עושין בכל ארץ ישראל ובארץ המערב**"².

ובשו"ת הריב"ש סי' תפ"ו נשאל אם נכון לעשות כדבריהם מאחר שבתשובת רב נטרונאי כתב לא כן, והשיב הריב"ש שהוא מנהג יפה, ע"ש, הובא בבית יוסף סי' כ"ד, וכן הוא בלקט יושר עמ' 18, וכן הורה האריז"ל.

ונראים הדברים שמנהג זה בא לארצות אירופה מארץ ישראל, ששם נערכו המדרשים, אך בבבל לא נהגו כן, ולכן לא

² ספרד או מרוקו.

והנה ברור שהקבלה שכתבו האחרונים הנ"ל לאחוז את הציצית בין קמיצה לזרת אינה אותה קבלה שקבל המהרש"ל, כי הם לא כתבו לכרוך את הציצית על הקמיצה, והמהרש"ל לא כתב שהציציות יהיו בין הקמיצה לזרת, אך מ"מ נראה ששתי הקבלות קרובות זו לזו, כי לפי שניהם צריך שיהיו הציציות אצל הקמיצה.

ובספר אמת ליעקב על השו"ע או"ח סי' כ"ד בהערה 26 כתבו מפי השמועה בשם הגר"י קמינצקי זצ"ל: "מנהג העולם שאוחזים הציצית בזרת אבל טעות הוא שאין זה נחשב אחיזה, רק הכוונה שיכניס הציצית בכף ידו בין קמיצה לזרת ויוציא למעלה מאצבע, נמצא אוחזם בשלש אצבעות ואז שפיר הוי אחיזה כמ"ש בחולין דף מ"ד א' ברש"י ד"ה עד כדי תפיסת יד, ועיי"ש, וכן נהג רבינו", עכ"ל.

אך בעניותי לא הבנתי למה אחיזת זרת אינה אחיזה, ולשון רש"י בחולין שם הוא: "עד כדי תפיסת יד. צריך להניח לצד הראש כשלש אצבעות וארבע, לשון מורי הזקן, ואני שמעתי אחיזת חודי צפרנים, והראשון נראה בעיני דכי האי גוונא לא מיקרי תפיסת יד", ולכאורה משם יש להוכיח שאם אינו תופס ברוב היד לא מיקרי "תפיסת יד", אך אין ראייה שאין זה תפיסה כלל.

איזה ציציות יש לאחוז

בלקט יושר (הנהגות התה"ד) ח"א עמ' 18 כתב: "וכשיאמר וראיתם אותו נוטל הציצית המניח (דהיינו: המונח) על כתף שמאל והיה מניח (=מונח) בין שתי הרצועות של תפילין התלויין לפניו, ולמעלה מן הטלית הכרוך בצואר... וגם נוטל הציצית השני **התלוי לפניו** בכנף התחתון ומסתכל בהם³,

³ לתה"ד היה מנהג מיוחד בצורת עטיפת הטלית, כמ"ש בלקט יושר עמ' 8: "וזכורני כשמתעטף בציצית נטל רחב הטלית ביד ימינו ומסייע בשמאלו, והפנימי מן הטלית היה כנגדו וזורקו ביד ימינו לצד ימינו על ראשו, והיה מכסה פניו ועמד מעט והיה מחזיר שני ציציות לפניו ביד

החיד"א שדבר זה לא נזכר בשער הכוונות ובפרע"ח ובסידור הרש"ש, וכתב שהדברים לקוחים מגורי האר"י ז"ל, ואין שום הפסד לעשות כן, עכ"ד.

ובים של שלמה יבמות פ"א סי' ג' כתב: "וציצית הואיל דאתא לידי אימא בה מילתא, **קבלתי שצריך כל אדם כו' לתפוס הציצית שלפניו בידו מהתחלת קשר עד סופו ולכרוך אותן ב' ציצית התלויין לפניו על אצבע של שמאל הקרוי קמיצה**, ונראה שקבלה אמיתית וישרה היא, וכן הוא בהגהת מיימוני סוף הלכות ציצית, במדרש שוחר טוב כל עצמותי תאמרנה ה' אמר דוד לפני הקב"ה אני משבחך בכל איברים ומקיים בהן מצות כו' עד בחזה אני משים הציצית כנגד הלב כל זמן שאני קורא ק"ש, שנאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך כו', עד יד שמאלית בה אני קושר תפילין יד, ובה אני אוחז הציצית בזמן ק"ש, הרי שמצוה לאחוז הציצית בידו השמאלית כנגד לבו בזמן ק"ש, עכ"ה, וכן נמצא בתוס' אלפס... וכן משמע מן הא"ז שצריך דקדוק היטב איך לתפוס הציצית בעת ק"ש, שכתב בסוף לולב הגזול אהא קטן היודע להתעטף אביו לוקה לו ציצית, ופירש הוא היינו שמשליך ב' כנפות לאחוריו ושתי לפניו, ואוחז בציצית כשורה בעת ק"ש, עכ"ל, אבל לכרוך סביב האצבע כו' לא מצאתי בדברי המחברים אלא שצריכין אנו לדברי קבלה אשר זכרתי, שוב מצאתי בספר ישן סיוע אל הקבלה, וז"ל, כשתמנה תיבות פרשת ציצית דהיינו מן ויאמר ה' אל משה לאמר ותמנה באצבעך מן אגודל אז כלה תיבת אותו דהיינו מוראיתם אותו באצבע הקמיצה של יד שמאל, וכן ציצית הראשון המוזכר בפרשה מגיע וכלה באצבע קמיצה של שמאל, אם תתחיל למנות הכל מיד של שמאל מאגודל כדרך שאדם מונה באצבעותיו, ע"כ נהגו המדקדקים לכרוך הציצית סביב קמיצה בעת הק"ש, וסודו עמוק, וסוד ה' ליראיו".

כ"ו כמנין שם ההוי"ה", הרי להדיא שמחבר בידו רק את שני הציציות שלפניו (וכן בסי' ס"א סכ"ה כתב השו"ע: "וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו").

וכן מבואר בלשון המהרש"ל שהובא לעיל, שכתב: "לתפוס הציצית שלפניו בידו... ולכרוך אותן ב' ציצית התלויין לפניו", וכ"כ בספר חרדים בהקדמה למצוות "וחייב אדם ליקח שתי ציציות שלפניו בידו השמאלית ולשומם על לבו בשעת ק"ש... וכתב הרב ר' יוסף גיקאטיליי"א שתי ציציות שלפניו הוא שיקח יען כי בשתיים יש ט"ז חוטין וקשרים עשרה שעולין כ"ו במספר הוי"ה וכו'.

הרי לפנינו דעת הרקאנטי ר' יוסף גיקטיליא התה"ד מהר"י ווייל השו"ע המהרש"ל והחרדים שיש ליטול בשעת ק"ש רק את שתי הציציות התלויין לפניו.

ויש למנהג זה ראייה מלשון הירושלמי שהובא במרדכי פ"ג מציצית אות כ': "לא סוף דבר להתעטף אלא יודע להשליך שני כנפות לאחריו ושנים לפניו כשורה בשעת ק"ש", הרי שבשעת ק"ש ג"כ צריך שיהיו שני כנפות לאחריו, אמנם רוב הראשונים שהביאו את הירושלמי הזה גרסו "יודע להשליך שני כנפות לאחריו ושנים לפניו ויודע לאחוז את הציצית כשורה בשעת ק"ש", ולפי גירסא זו משמע דמה שכתוב "יודע להשליך שני כנפות לאחריו ושנים לפניו" אין זה דוקא בק"ש, דא"כ היה צריך להיות כתוב יודע להשליך וכו' ולאחוז וכו', ומדנקט "ויודע לאחוז" משמע דרישא דמילתיה לא קאי אק"ש, וא"כ אין ראייה מכאן איך צריך להיות בשעת ק"ש.

אמנם בתשובות גאוני מזרח ומערב סי' ל"ח כתב בשם רב נטרונאי גאון: "וששאלתם כשיקרא אדם קריאת שמע צריך לאחוז ארבע ציציותיו או לא", ומוכח מדברי

והיה מאריך ב"אותו" עד שעשה דבר זה, וזכורני שראיתי מהגאון מהר"י ווילא זצ"ל שתי הציציות שהיו לפניו נטל ביד ימינו בתחלת ק"ש, ונתן ביד שמאלו כנגד לבו תחת סרבילו, וכשאמר וראיתם נוטל הציצית ביד ימינו וראה בהם, ואח"כ נתן ביד שמאלו כבתחלה עד סוף ק"ש".

ובשו"ת מהר"י ברונא סי' ק' כתב: "כך אני עושה הציצית שתולה לפני על הלב אותו ציצית אני אוחז בידו", מבואר שמנהגו היה לאחוז רק ציצית אחת, וכן מבואר ממה שכתב שם בהמשך דבריו בשם הגהות מיימוני, ע"ש.

ובשו"ע סי' כ"ד סעיף ד' וסעיף ה' כתב: "יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים לוראיתם אותו... כשמסתכל בציצית מסתכל בשני ציציות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמז להויות", וכ"כ הב"י שם בשם הרקאנטי, ומוכח מזה שיש לפניו באותה שעה רק ב' ציציות⁴.

וכן מוכח להדיא ממה שכתב הב"י שם: "ואני שמעתי עוד שכל אחד מהציציות יש בו ה' קשרים וח' חוטין כמנין אחד, וכשמחבר ב' ציציות להסתכל בהם עולים

ימינו, ואח"כ נתן ציצית אחת על כתף שמאלו, ותחב הכנף בבגדו למעלה מעל צוארו, וציצית אחת בצד שמאלו לפניו, ושתי ציציות שהיו לפניו בצד ימינו היה מחזיר לאחריו לצד שמאלו, ואח"כ מגלה פניו ונתן הטלית על ראשו, וציצית שמניח על כתף שמאלו מניח למעלה על הטלית הכרוכה בצוארו בין שתי הרצועות של תפילין", ולפ"ז אצלו שתי הציציות שבצד שמאל היו לפניו, והשתים של צד ימין היו לאחריו.

⁴ ואמנם בספר שבילי דוד או"ח סי' כ"ד כתב לדייק מלשון השו"ע להיפך, דאם אינו אוחז רק אותן שתיים שלפניו פשיטא דרק בהם מסתכל אלא על כרחך דתופס ארבע ומסתכל רק בשנים, עכ"ד, אך דבריו תמוהים דאיך אפשר כזאת לאחוז ארבע ולהביט רק בשנים, וגם לא מובן למה כ"כ פשוט שאם אוחז שתיים מסתכל רק בהם, וכי אינו יכול להביט גם בשתיים שלאחריו, אלא ודאי דדעת השו"ע שיש לאחוז רק ב' ציציות, וכן מבואר מדברי מהרש"ו בספר חיים שנים ישלם שנביא להלן שהבין כך את דברי הרקאנטי.

עיניך ותנשקם... וכשתגיע אל ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד הנה במלת לעד תנשקם ותעבירם ע"ג עיניך ותסירם מידך שישתלשלו למטה כדרכך", וכן כתב שם בענין כוונת ק"ש.

ובספר חיים שנים ישלם למהר"ש ויטאל או"ח סי' ס"א סכ"ה כתב: "כתב הריקאנטי ז"ל שאוחז שתי ציציות שלפניו, ומכל המפרשים נראה שצריך לאחוז כל הארבעה".

ורבינו הגר"א נהג לאחוז רק את ב' הציציות שלפניו (כמבואר במעשה רב אות ל"ט), וכן סבר תלמידו **מוהר"ח מוואלוז'ין** שכל התפילה צריך שיהיו ב' כנפות לפניו וב' לאחריו (כמבואר בכתר ראש ובתוספת מעשה רב), וכן נהג מרן **החזו"א** (כמ"ש בספר דינים והנהגות פ"ד).

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה מהגאון רבי בניהו כהן שליט"א (ג) שליחות המרגלים.

א בתחילת הפרשה איתא (במדבר יג, ב, יא): "שִׁלַּח לְךָ אֲנָשִׁים וַיֵּתְרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ כָל נָשִׂיא בָהֶם. וכו'. לְמִטָּה יוֹסֵף לְמִטָּה מְנַשֶּׁה גְדִי בֶן סוּסִי".

וברש"י על אתר כתב: "שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח, לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו',

השואלים שהיה בזמנם מנהג לאחוז את כל הארבע ציציות בשעת ק"ש.

וקצת ראייה למנהג זה מלשון בעל העיטור (הלכות ציצית סוף שער ב'): "ואותן **שמקבצין הציצית** בשעת קריאת שמע ומעבירין ע"ג עיניהם", והלשון "מקבצין" משמע קצת שאוספים גם את הציציות שמאחריהם.

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף כתב: "עוד כי **בשעת ק"ש צריך שיהיו כל הד' ציציות לפניו לקיים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'**, שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני השכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד והכי איתא בספרי ובירושלמי, ובזמן שהד' ציצית לפניו יש רמז לזה שהרי ל"ב חוטין כפולים עולין ס"ד כנגד ס"ד פני המרכבה, וכן תרגום יונתן וארבעה פנים לאחד מנין אפיא דארבע בריין שיתין וארבע אפין, וכן תמצא ס"ד תיבות מן דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית עד אני ה' אלהיכם, לרמוז כאלו השכינה כנגדו וזהו שויתי ה' לנגדי תמיד, עוד אני אומר כי אפילו לפי שיטת הרב ז"ל לתקן את יצר הרע צריך שיהיו לפניו, שהרי סרסור הלב הם העינים דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואם הסרסור לא יראה הציציות איך יכנע הלב, הילכך מכל הני משמע כי **בשעת ק"ש מיהת צריך שיהיו כל הציציות לפניו**".

וכן בשער הכוונות להאריז"ל ענין תפילת שחרית כתב: "ובאמרך מהר והבא עלינו כו' ישים ב' צדדי הטלית ע"ג שתי כתיפיו ואח"כ **יקבץ ארבע ציציות ביד שמאלו** ויניחם על לבו ביד שמאלו כל עוד שהוא קורא ק"ש עד ודבריו חיים וקיימים... וכשיגיע את ויאמר שהוא פרשת ציצית תקח ראשי חוטי **הד' ציציות** ביד ימין, ושרשם הנאחזות בכנפי הטלית יהיו ביד שמאל, ותניחה כך על הלב בצד שמאל, וכל עוד שאתה אומר פרשת ציצית תהיה מביט ומסתכל בציציות ההם, וכשתגיע אל וראיתם אותו תעבירם ע"ג

לדעת על טוב הארץ, והלא הארץ היתה קרובה למצרים מהלך שלשה ימים, והיו שיירות מצויות. [ויעוין שם במה שתירץ].

ב. עוד יש לדקדק מפני מה בתחילה לא אמר יהושע כלום אלא רק כלב, ורק אחר כך כתוב בפסוק שיהושע וכלב אמרו יחד שהארץ טובה, וכלשון הפסוק (יד, ו – ז): "וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם. וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד".

ועוד קשה שהנה בגמרא (סוטה לה, א) איתא: "פתח יהושע דקא משתעי, אמרי ליה דין ראש קטיעה ימלל", ומבאר רש"י (ד"ה דחזייה): "כלב ליהושע שרצה לדבר ושיתקוהו בנזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו". ולכאורה מה הקשר בין העובדה שאין לו בנים, כי אם בנות, לבין דבריו על הארץ, וכי מי שאין לו בנים אינו נאמן. ואם תאמר שיש חשש ממלחמה עם יושבי הארץ, אטו מי שאין לו בנים אינו רוצה לחיות.

ועוד יש לדקדק מפני מה כתוב בפסוק (במדבר יג, יא): "לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גְּדֵי בֶן סוּסִי", בשונה מתחילת החומש, ובכמה מקומות שבהם שבט יוסף מתייחס

חיהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה".

וקשה, ראשית, שמשמע שהקב"ה לא עיכב אלא אמר תלה הדבר במשה, ואילו בספר דברים (א, כג) כתב רש"י: "וייטב בעיני הדבר - בעיני ולא בעיני המקום. ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן. נותנו אתה לי לנסיון, אמר לו הן. בהרים וגבעות, אמר לו הן. כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו, בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום. מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסהו. מעתה אף אני הודיתי לדבריכם, שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם". ומשמע שהקב"ה לא רצה את השליחות, ולא שתלה הדבר במשה.

ועוד קשה שהרי בספר דברים מבואר שמטרת המרגלים לא היתה בכדי לראות אם הארץ טובה או לא אלא "וַיָּשְׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נָעַלָה בָּהּ וְאֶת הָעָרִים אֲשֶׁר נָבֵא אֱלֹהֵינוּ", וביאר רש"י שם: "באיזה לשון הם מדברים וכו', ואת הערים אשר נבא אליהן - תחלה לכבוש".

וביותר קשה, וכבר העיר כן בספר אהבת יהונתן (לרבינו יהונתן אייבשיץ על הפטרת שלח, דף ס, א) שמה היו ישראל צריכים

בשבת כמו שאמרו (שבת פז, ב) דאותו יום נטל עשר עטרות, ממילא ר"ח אייר היה ביום ג' ור"ח סיון היה ביום ד' וכן כ"ט בסיון והיה אסור למרגלים להפליג והוצרכו להפליג ביום ג' מבערב". ולכאורה קשה שהרי רש"י בתחילת הפרשה כתב שבאותו שעה כשרים היו, ואם כן אמאי לא נחשבת שליחותם כשליחות מצוה, והרי הם נשלחו על פי ציוויו של משה.

ג. והנראה לומר [ואחר כך ראיתי שחלק מהדברים נכתבו בספר אהל יהושע (דיסקין)], שהמרגלים נשלחו בשביל שתי מטרות, לברר את הנחלה שעתידים לקבל, וכדי לדעת איך להילחם, וכן מדויק מלשון הפסוקים. והנה בגמרא (הוריות ו, ב) נחלקו בגמרא האם שבט יוסף נחשב לשני שבטים גם לענין קרבן, או רק לענין נחלה [ויעוין ברמב"ן (בראשית מח, ו) מה שכתב על דברי רש"י שם], וממילא יוצא שלגבי המלחמה אין צריך לשלוח שני מרגלים בשביל שבט יוסף, ועל כן נשיא שבט מנשה שהוא הבכור היה המייצג של שבט יוסף כלפי חלק המלחמה, וזהו טעם ששינה הכתוב וכתב "למטה יוסף למטה מנשה", וכל הטעם שנשלח יהושע כנציג של בני אפרים זהו רק לענין נחלה.

לאפרים [ויעוין ברבינו האר"י ז"ל (שער הפסוקים כאן) מה שביאר בזה על פי עיבור נשמות, ויישב לפי דרכו למה משה חשש רק על יהושע שמא ייכשל בעצת המרגלים].

והנה במדרש רבינו תנחומא כתב בתחילת הפרשה: "כך דרש רבי תנחומא בר אבא, ילמדנו רבינו מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים, כך שנו רבותינו אין מפליגין בספינה לים הגדול שלשה ימים קודם לשבת, בזמן שהוא רוצה להלך במקום רחוק, אבל אם מבקש לפרוש כגון מצור לצידון, מותר לו לפרוש אפילו בערב שבת, שהדבר ידוע שהוא יכול לילך מבעוד יום, והני מילי בשלוחי הרשות, אבל בשלוחי מצוה מותר לו לפרוש באיזה יום שירצה, למה שהוא שליח מצוה, ושליח מצוה דוחה את השבת".

וביאר הפנים יפות (תחילת הפרשה): "ואמר על זה שמה ששלחם בכ"ח בסיון סמוך לשקיעת החמה ולא המתין עד למחר, היינו משום דאמרינן בשבת (יט, א) אין מפליגין בספינה, וכתב הרז"ה וכן הוא באו"ח (רמח, ד) והוא הדין היוצאים בשיירא דאסורים לפרוש ג' ימים קודם לשבת, ולפי זה במרגלים **שלא היו שלוחי מצוה** כנ"ל לא היו יכולים להמתין עד בוקר יום כ"ט, לפי מאי דאמרינן דר"ח ניסן היה באחד

מסיבות אחרות ואין הם מפקפקים בטוב הארץ כלל, לפי שהם מכירים אותה משכבר [וכמו שהעיר באהבת יהונתן].

אלא שלאחר ששלח משה את המרגלים, ביקשו מהם ישראל שיבדקו גם את טוב הארץ, בגלל שהתעורר בליבם ספק האם יש בכוחה לכלכל קהל עצום ורב כל כך [ומיושבת קושיית האהבת יהונתן]. ונמצא שהמרגלים נשלחו בשביל שלושה מטרות. שתי מטרות שמשה ביקש מהם, ומטרה נוספת שאותה ביקשו ישראל מהם, ואותה לא ידע משה.

ובזה מבוארים דברי הפנים יפות, שעל כן לא נחשבו המרגלים כשלוחי מצוה, כיון שהיתה בשליחותם מטרה נוספת שהיא היתה פסולה בעיני ה', ואף בעיני משה אילו היה יודע ממנה. ואתי שפיר הכל.

בס"ד

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

בעל מח"ס צוף הרים

(ג) בגדר הא דמענשינן בעידנא דריתחא

ועשו להם ציצת וגו' (טו לח)

בגמ' (מנחות מא ב) מבואר שאין חיוב ללבוש ציצית, ומצות ציצית היא רק כשיש לו בגד של ד' כנפות, ומכל מקום מי שנמנע מללבוש בגד המחוייב בציצית נענש ע"ז בעידנא דריתחא. וז"ל הגמ' שם: דמלאכא אשכחי' לרב קטינא דמיכסי סדינא (פרש"י), דלא הוה ליה ציצית כדאמרינן לעיל משום כסות לילה), אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא (כגון אותן שלנו שהן עגולין

וזו הטעם שבתחילה שתק יהושע, כיון שבשעה שדיברו על חלק המלחמה, הקשיבו ישראל רק למרגלים שנשלחו לשם כך, מה שאין כן יהושע שלא נשלח לשם כך. רק אחר כך כשדיברו על גוף הארץ, אז יהושע וכלב דיברו יחד ואמרו שהארץ טובה.

ולפי זה מבוארת כוונת הגמרא בסוטה, שישראל טענו שכיון שליהושע אין בנים, ממילא אין הוא שליח לגבי שום ענין, לגבי חלק המלחמה הוא לא מייצג את יוסף, ולגבי חלק הנחלה אין הוא יכול לייצג את בני אפרים כיון שאין לו בנים.

ויש להוסיף, שאמנם ישראל טענו למשה שרק בשביל מטרות אלו הם רוצים לשלוח מרגלים, וכן עולה מלשונות הפסוקים כאן ובדברים; אבל הקב"ה ידע שבעצם בסתר ליבם הם גם מואסים בארץ חמדה, אמנם למנוע אותם לא רצה הקב"ה, לפי שאף שהכל צפוי עדיין הרשות נתונה; ולכן תלה הקב"ה את הדבר במשה. והיינו שהקב"ה אמר למשה שבקשת מרגלים בשביל שתי המטרות שהזכירו ישראל אינה אסורה, אלא שאני איני רוצה בזה, וכיון שהקב"ה לא אמר את הטעם סבר משה שאם הוא יסכים לשלוח מרגלים לא ירצו ישראל בכך; אך ישראל טענו שהם רוצים מרגלים

לגמרי מהמצוה, וכמו שאמר המלאך לר' קטינא 'סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא' שפוטר את עצמו בין בקיץ ובין בחורף, אבל אם לובש לפעמים אינו נענש כלל ע"ש, והיינו משום שאין ראוי לאדם לפטור את עצמו מקיום מצוה באופן קבוע.

ומאידך היעב"ץ (מו"ק סי' כד) כתב להיפך, שגם ר' קטינא היה לובש בגד עם ציצית לפעמים, אלא שהיה פוטר עצמו מללבושו כל היום תדיר בסיבות של חום וקור, וע"ז הוכיחו המלאך שנענשים עליו בעידנא דריתחא ע"ש. ויש לציין שבשו"ת מן השמים (סי' טז) כתב ג"כ שיש ללבוש את הציצית כל היום דוקא, ועי' באבן עזרא כאן (וכן מסופר על החזו"א שלבש ט"ג כשהוצרך להוריד את הט"ק שלו לתיקון משום עידנא דריתחא, ומשמיה דהגרי"ש הובא שאם מורידו באקראי כגון בריקוד של חתונה אינו נענש עליו בעידנא דריתחא, ובאמת לדעת העיטור אפילו כשלובשו רק באקראי אינו נענש וכנ"ל).

ב. רבינו יונה (שע"ת ש"ג כב) כתב וז"ל, וגם כי אין מצות ציצית זולתי על מי שיש לו בגד אשר אין לו ארבע כנפות, ואם אין לו בגד כזה אינו חייב לקנותו, אף גם זאת אמרו רז"ל כי ענוש יענש לעתות בצרה, על דבר אשר לא חמד בלבבו יופי המצוה ושכרה, לבעבור סבב פני דבר חיובה עליו, ולקחת לו בגד שיש לו ארבע כנפות לעשות בו ציצית על כנפיו ע"כ.

ומבואר שאמנם אין שום חיוב על האדם לחייב את עצמו במצות ציצית, ויכול לכתח' ללבוש בגד שאין בו ארבע כנפות, אלא שנענש על זה שלא חמד מעצמו את יופי המצוה ושכרה, והוא כעין זלזול בחשיבות של המצוה כשאינו חומד להתחייב בה ולקיימה, ולכן נענש בעידנא דריתחא (ועי' בא"א יג סק"ד שאם מצפה לקיימו אח"כ אינו נענש). וכ"כ בלקט יושר (עמ' 119) שהעונש הוא מחמת שצריך להדר אחר המצוה.

ואין לה אלא שני כנפים דפטורה מציצית) בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה, אמר ליה ענשיתו אעשה אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשין וכו', הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשך מציצית (תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית) ע"כ.

וצ"ב גדר הענין, דממנ"פ אם מחוייב לקיים את המצוה אמאי אינו נענש עליו שלא בשעת עידנא דריתחא, ואם אינו מחוייב לקיימו למה נענש עליו בעידנא דריתחא. ומצינו בזה כמה דרכים בראשונים וכדלהלן.

א. בתוס' (ערכין ב ב) כתבו שדברי הגמ' דמענשין בעידנא דריתחא, היינו דוקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ד' כנפות, ולכן איכא עונש לאותו שמשנה אותו להפטר כו' ע"ש. וכ"כ הרבה ראשונים (עי' רא"ש מו"ק פ"ג סי' פ ובתור"ש ברכות יח ב והגה"מ פ"ג מציצית הי"א, וכ"כ הב"י או"ח סי' כד בשם הסמ"ע והמרדכי, ועד"ז מבואר בתו"י שבת לב ב ע"ש, ועי' באו"ז אבילות סי' תכא שהביא את דברי התוס' בנוסח אחר).

ומבואר מדבריהם שבסתמא אין אדם נענש על כך שנמנע מקיום מצות ציצית, והעונש בעידנא דריתחא הוא רק באופן שכולם לובשים בגד המחוייב והוא משנה ולובש בגד אחר כדי להפטר מקיום המצוה (ומכ"מ כתב השימ"ק בערכין שם בשם הרא"ש, שצריך כל אדם להשתדל לקיים את כל המצוות, שהרי משה רבינו רצה להכנס לארץ בכדי לקיים את המצוות התלויות בה, אלא שאינו נענש בהעדרו). וכ"מ גם מדברי רש"י שפירש דברי הגמ' טצדקי למפטר נפשך מציצית 'תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית', ומשמע שעונש על התחבולה להפטר.

ועי' בעיטור (הל' ציצית ש"ב ח"א דף עג.) שפירש ג"כ שהעונש הוא על העילות שעושה להפטר מציצית, אך כתב שגם בכה"ג אינו נענש אלא כשמפקיע עצמו

כמנודה לשמים, ולכן נענש ע"כ בעידנא דרתחא (והבין הגר"א בדעת השו"ע שאם אינו קונה ולובש נענש ונחשב מנודה לשמים, וכ"כ בעו"ת שם, אך פשטות דברי השו"ע משמע שאינו נענש וכמבואר להדיא בב"י, וכ"כ בשלחן גבוה ובארצה"ח שם וצ"ע).

ועכ"פ לפי דעה זו יש עונש בעידנא דריתחא גם כשאינו עושה תחבולות להפטר, וכ"מ גם ברוקח (סי' שסא) ובכרתי (סי' כח סק"ג), וכן פסק הח"ח (אהבת חסד ח"א פ"ט סכ"א) לענין השוכר פועל ואין לו לשלם לו, שילוח בכדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו מה"ט.

ג. הנה בגמ' (כתובות מ א) איתא דהאונס ומפתה חייבי לאוין אסור לכונסם ולא אמרינן עשה דוחה לא תעשה, משום דאי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל, ופירש הריטב"א שם שכיון שבידה לעקור את המצוה א"כ הוא עשה קל ואינו יכול לדחות לאו. והקשה דא"כ אמאי ציצית דוחה איסור כלאים והרי יכול ללבוש בגד שאינו מחוייב בציצית, ותירץ וז"ל: וי"ל דהתם איתיה לעשה מיהא אלא שהוא פוטר עצמו בטלית שאינה בת ציצית וכי עביד הכי מיענש כדאמרינן התם במעשה דרב קטינא, אבל הכא כי אמרה לא בעינא עקריתה לעשה לגמרי דליתיה לעשה בעולם ע"כ. ועד"ז כתב הר"ן שם.

ומבואר מדבריהם שהעונש בעידנא דריתחא או מחמת שעושה תחבולות כדי להפטר, וגם לא על זה שלא חמד את יופי המצוה ושכרה, דלפי"ז אין שום חומרא בעצם העשה אלא בגברא, ואין טעם להחשיבו כעשה חמור שדוחה לא תעשה.

ובהכרח צ"ל ביאור חדש, שהטעם שנענש בעידנא דריתחא הוא משום שבאמת מוטל על האדם לקנות בגד ארבע כנפות ולהתחייב בציצית, ואף שאינו חיוב גמור כמו בתפילין ושופר ולולב שנצטוו בצווי

וכ"מ בתוס' (פסחים קיג ב) דהא דמבואר בגמ' שמי שאינו לובש ציצית הרי הוא כמנודה לשמים, היינו כשיש לו ציצית ואינו מניחן שע"י פשיעתו מפסיד את המצוה, א"נ אפי' אין לו יש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב, כדאשכחן במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה ע"כ (ועי' בב"י סי' כד ובשל"ה חולין נר מצוה יד). הרי שאע"פ שלא מצאנו שיש חיוב לחזר אחר המצות (וכמו שהעיר הגרעק"א בגלה"ש שם דלא שייך ללמוד ממשה) עכ"ז מאחר שאינו תאב לקיים את המצוות הרי הוא כמנודה לשמים. וכ"כ במנ"ח (מצוה ב' אות כ"ב) שטעם העונש בעידנא דריתחא הוא משום שצריך להתאוות לקיים מצוות כדחזינן אצל משה רבינו.

וכ"כ השל"ה (שם) שלדעת תוס' בפסחים ורבינו יונה קיים עונש בעידנא דריתחא גם בזמן הזה ודלא כדעת הראשונים דלעיל באות א, וכתב שלכן צריך זהירות גדולה וחק ולא יעבור שיהיה לבוש מלבוש של ד' כנפות מתוקן בציצית. והשל"ה לשיטתו גם לענין מזוזה (שם אות מא) ולענין מצות ישוב ארץ ישראל (שם ק קיד) שהנמנע מקיומם נענש על כך, אע"פ שלא עושה תחבולות להפטר.

ועי' בשו"ע (סי' כד ס"א) שכתב "וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום" כו', וכתב בביאור הגר"א וז"ל, שם ה"ק טצדקי כו', ובספ"ק דסוטה דף יא מפני מה נתאווה כו', ועי' תוס' פ' ע"פ קי"ג ב' ד"ה ואין כו' א"נ כו', וכ"כ הרבינו יונה ש' היראה וז"ל שם ויהיה לו טלית קטן וילבשם מתחת למדיו וכו' ע"כ.

וכוונתו, דמקור דברי השו"ע שכתב 'טוב ונכון' ללבוש בגד המחוייב בציצית, הוא מהא דענשינן אביטול מצוה זו בעידנא דרתחא, וילפי' ליה מהא דנתאווה משה ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצוות התלויות בארץ, וכמ"ש התוס' בערבי פסחים שלכן מי שאינו קונה ציצית הרי הוא

חיובית), משום דעכ"פ נענש עליו בעידנא דריתחא ע"ש, ומשמע שאכן מוטל על האדם ללבוש ציצית וכנ"ל.

והנה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ל"ז) הביא מבעל הויואל משה (מאמר ישוב אר"י אות ע"ח) שבמקום שיש חשש תקלה בקיום המצוה, יכול לכתחילה להימנע מקיומו ולא יענש ע"כ בעידנא דריתחא, והביא ראיה לדבריו מכמה אחרונים עי"ש. ולכא' תליא בחקירה זו, דאם העונש הוא מחמת מה שאינו חומד לקיים את המצוה, פשוט שבכה"ג שמפחד מתקלה לא יענש, משא"כ לסברת הריטב"א ודעימיה שהוא כעין חיוב מסתבר שאינו צריך לחוש לתקלה.

ועי' במקו"ח (פתיחה לסי' תלא ד"ה ובהכי) שאין לבטל את החמץ קודם ביעור, כדי שיקיים המצות עשה של תשביתו בחמץ שלו, כמו שמחוייב לקנות בגד בת ד' כנפות להתחייב בציצית, וכתב עוד (שם ד"ה ונראה) שהבדיקה היא חיוב כדי לקיים המצות עשה, שמחוייב לחזור אחר קיום מצות עשה, כדאמרי' בחולין פרק שילוח הקן, יכול יחזור בהרים וגבעות כדי שימצא קן ת"ל כי יקרא כו' מוכח דבסתם מצות עשה מחוייב לחזור אחריה כדי לקיימה ע"כ.

וחידש לן המקו"ח בזה שיש חיוב על האדם לחזור אחר המצוות, ואפי' בעשה קיומית כגון תשביתו שהמצוה היא רק אם יש לו חמץ שלו, או בציצית שמצווה להטיל ציצית רק אם לובש בגד ארבע כנפות, עכ"ז מחוייב האדם לחזור אחר קיום המצוה ולקיימו. ולמד דין זה מהא דבעינן קרא בחולין שאין חיוב על האדם לחזור בהרים וגבעות כדי לקיים שילוח הקן וא"כ בשאר המצוות שאין מיעוט חייב לחזור אחר המצווה כדי לקיימה.

[בראייתו משילוח הקן, תמהו עליו האחרונים (עי' דעת או"ח ובשו"ת לב דוד סי' ג ובמלא העומר עמ' מ בשם הגרי"י דיסקין), דדוקא בשילוח הקן היה הו"א

גמור לקיים את המצוה, משא"כ בציצית שמצד גדר המצוה אין חיוב אלא כשלוש ד' כנפות, אמנם מצד מהות המצוה וענינה מוטל על האדם לדאוג לקיים את המצוה, ואם לא קנה אף שלא עבר על איסור עכ"ז מגיע לו עונש בעידנא דריתחא, ולכן נחשב עשה גמור שא"א לדחותה, כיון שלכתחילה אין לאדם לדחות את המצוה, ויענש ע"כ בעידנא דריתחא.

ויש מקום להוסיף עוד, ע"פ מה דיסד הקוב"ש (בקו' דברי סופרים) שבכל מצוה יש ב' חלקים, צווי ורצון ה' ע"ש, ולגבי ציצית אין צווי ללבוש בגד המחוייב בציצית, אבל רצון ה' הוא שהאדם יתחייב במצוה וקיימנה. ושו"ר שכן מפורש ביש"ש (חולין פ"ח סנ"ג) שיש לברך על טלית שאולה "לפי שקיימו וקבלו עליהם שלא להיות בלא ציצית כמו בתפילין, אע"פ שאין חיוב גמור, מכ"מ מאחר שצוה הב"ה מצות ציצית לזכרון א"כ רצונו בזה שילבש טלית בת ד' כנפות כדי לעורר הזכרון, והא ראיה שמענשים עליו בידי שמים כדאשכחן במנחות מלאכא אשכחיה" וכו' ע"ש, וכ"כ המל"מ (פר"ד דרוש כא) שטעם העונש הוא 'שהרי מדכתב רחמנא מצות ציצית ש"מ דרצונו הוא שנקיים מצות ציצית, והמבקש טצדקי ליפטר מהמצוות נקרא אינו עושה רצונו של מקום, והמבקש טצדקי לקיים מצות ה' נקרא עושה רצונו של מקום', ומבואר מדבריהם שלכך ענשין בעידנא דריתחא כיון שרצון ה' הוא שילבש טלית כדי לעורר הזכרון.

ועי' בשו"ת גור אריה יהודה (או"ח סס"ז) שלכן אפשר לברך 'להתעטף' אף שאינו חיוב כיון שעכ"פ נענש ע"ז, וכ"כ בהג"ה לשל"ה (שער האותיות דף מד א). וע"ע בדעת (יו"ד י ס"א) שהטעם שאומרים בציצית מצוות לאו להנות נתנו אף שהוא מצוה קיומית (וטעמא דמלל"נ הוא משום שלא נתנו המצות ליהנות אלא לעול על צווריהן כדפרש"י, והיינו דוקא במצוה

לקרות גם מה שיש בו איזה זהירות בלשון חיוב אף שאינו חיוב גמור כו', אך ממה שפירש כן המקו"ח דברי הגמ' בחולין ובפסחים שיש חיוב לחזר אחר המצוות משמע שהוא חיוב דאורייתא והוא דוחק עי"ש. ולפי משנ"ת ניחא טפי, דבציצית וכל המצוות הדומות לה יש כעין חיוב לקיימם, משא"כ בשילוח הקן חדשה התורה שלא מוטל על האדם לקיימו ואינו צריך לחזר על ההרים וגבעות בשביל למצוא קן, ויש שיטות שאפי' מידת חסידות אין כאן (עי' ארחות חיים קידוש היום כ ובשו"ת רבינו אביגדור צרפתי סי' תסג ובמשנה הלכות חט"ז סי' קד), וגם החולקים (עי' בהקדמת ר"ח ויטאל לשער המצוות ובברכ"י יו"ד רצב ח ובדעת ותבונה לבא"ח פ"מ וברש"ש אבות פ"ד מ"ב), מכ"מ מודים שאינו אלא מידת חסידות ולא שמוטל על האדם לנהוג כן כבציצית וביעור חמץ וכדו'.

ועי' בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ר"ט) שדקדק מלשון הגמ' שבשאר מצוות עשה מלבד שלוח הקן פשיטא שאין חיוב לחזר אחריהם, אך כתב לדון דהיינו דוקא לחזר בהרים ובגבעות אבל במקומו יש כן חיוב לחזר בשביל לקיים את המצוות עי"ש, וכנראה כוונתו שאינו חיוב גמור אלא שיענש ע"ז בעידנא דריתחא וכנ"ל בדעת המקו"ח (אך סיים דמדברי המדרש לא משמע כן עי"ש).

ד. המהרש"א במנחות שם כתב לבאר הטעם שעונשין בעידנא דריתחא וז"ל, ר"ל בעידן ריתחא בעלמא היה לצדיקים להגין על דורן בתפלתן ובמצותן וע"כ יש להן להרבות במצות כדי לזכות דורן בכך ולא טצדקי למפטר נפשייהו ממצות וע"כ ראוי לצדיקים כמותם ליענש על כך וק"ל.

ולדבריו העונש הוא דוקא על הצדיקים שהיה להם להרבות במצוות כדי להגן על דורם, וכ"מ בראבי"ה (אלף קנ"ב) שרק הצדיקים נענשים. וגם במכתם (סוכה מב:)

לחייב משום דכתיב שלח תשלח וכדפרש"י שם, ועי' בתור"ח וחת"ס חולין שם ובמנחת ביכורים (לתוספתא ב"מ פ"ב ה"י) ובשו"ת אהל משה (סי' מג) ובמהרש"ם (ח"א סי' רט).

ועי' בחזו"א (יו"ד קעה ב) שביאר ההו"א בחולין שם שיהיה חיוב פעם אחת בחיים לקיים שילוח הקן, ובארחות יושר (שער שמחה של מצוה) למד מדבריו שיש חיוב על האדם לקיים כל מצוה לפחות פעם בחיים ע"ש, וגם דבריו צ"ע דאדרבא בשאר מצוות פשיטא שאין חיוב וכנ"ל.

ואמנם בפירוש הריבב"ן לחולין שם כתב שבשאר מצוות צריך לחזר אחריהם דלא כפרש"י, אך גם לדבריו אין ראייה שיש חיוב, אלא שיש ענין לרדוף אחר המצוות, וכמו שמתפללים בסוף שמו"ע 'ובמצוותיך תרדוף נפשי' וכמבואר לעיל מהרא"ש, משא"כ בשילוח הקן שאין כלל ענין לרדוף אחריו, וכ"מ באוצרות יוסף להגר"י ענגיל (הקדמה לשביעית אות ה) ובשו"ת תורה לשמה (סי' רעז) וצ"ע.

ובמגן האלף (פתיחה לסי' תלד) תמה על המקו"ח, דהא בגמ' במנחות מבואר שהוא רק מידת חסידות ללבוש בגד ארבע כנפות וענשין ע"ז רק בעידנא דרתחא, וכדאמרי' בגמ' להדיא דדוקא כי מכסי בטלית בת חיובא מחייב.

ולפי משנ"ת לעיל נראה שהמקו"ח הביין שזהו גופא הגדר בעונש של עידנא דרתחא, דאם ענשין ליה ע"כ שיש חיוב להכניס עצמו לקיים את המצוות, ואין הכוונה לחיוב גמור דאי"ז מגדרי המצוה עצמה, אלא שמוטל על האדם לדאוג לקיים את המצוות ולחזר אחריהם אף שאינו ממש חיוב כתפילין ושופר, ולכן אם אינו מקיים חיוב זה נענש בעידנא דרתחא.

ובספר ויואל משה (שם אות ע"א) כתב כע"ז דאפשר שאין כוונת המקו"ח על חיוב גמור, דלפעמים אין מדקדקין הפוסקים

מהגאון האמיתי בעל גינת אגוז שליט"א

פרשת שלח

(ה) ענין שליחת המרגלים

**שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען וגו'
איש אחד איש אחד למטה אבותיו
תשלחו כל נשיא בהם וגו' (במדבר יג,
ב)**

(א) הנה בפרשת המרגלים יש להתבונן טובא בכל פרטיה [וכפי שעמדו בזה], ראשית בעיקר שליחת המרגלים, מה טעם שלח משה רבינו י"ב מרגלים, והלא לענין ריגול הארץ בשני מרגלים סגי, וכמו ביהושע, ומשמע דנשלחו בדוקא מכל שבט, וצ"ב [ועמד בזה הרמב"ן]. גם מה שנשלחו הנשיאים צ"ב דבנוהג שבעולם שולחים את אלו הראויים ומתאימים בטבעם לרגל ולבדוק בטיב הארץ ומבואותיה.

ועוד הנה משבט לוי לא שלח משה מרגל, ועמד בזה בדעת זקנים מבעלי התוספות, וכי דלא נשלח מרגל משבט לוי לפי שלא היה להם חלק בארץ, והדבר טעון ביאור, דלכאוי כל ישראל העולים לארץ שייכים לזה, ומה ענין זה לחלקם בארץ.

עוד תמוה מה שכי' בבעל הטורים "וישלח אותם משה" סופי תיבות "חמה", שאמר להם הכניסו חמה לעיר, שלעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב, ע"כ, וכי מי שמע כזאת שיצו למרגלים להכנס לארץ האויב לאור היום, וכמו במרגלים ששלח יהושע שבאו חרש בלילה, [כן הקשה בעל דברי יציב מקלויזנבורג זצ"ל].

עוד ילי"ע במש"כ רש"י עה"פ ממדבר צין עד רחב וגו' (פס' כא) וז"ל, הלכו בגבוליה באורך וברוחב כמין גם, הלכו רוח גבול

כתב שאדם חשוב לא יפטור עצמו מציצית ע"כ.

וכ"מ גם בלשון הרמב"ם (פ"ג מציצית הי"א) שכתב: אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית להתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי לקיים מצוה זו ע"כ. ופירש הכס"מ שמקורו מדברי הגמ' הנ"ל שמענשין אביטול עשה בעידנא דרתחא, ומבואר שהוא רק הנהגה ממדת חסידות ולא להמון העם, ואעפ"כ החסיד נענש עליו בעידנא דריתחא, והיינו כסברת רבינו יונה דלעיל.

עוד יש לדקדק מדברי המהרש"א, שכל העונש הוא דוקא אם נמנע מקיום המצוה בעידנא דריתחא, שהיה מוטל עליו להרבות ולהשתדל להגן על הדור במעשים טובים, אבל אם נמנע מקיום מצות ציצית קודם לכן, לא יענש בהגיע שעת העידנא דריתחא. וכ"כ הגר"י ששפורטש (גדול הלוחמים בש"צ שר"י, בספרו ציצת נובל צבי ח"ב עמ' 231) שבעידן ריתחא הוא היה לו לחזר אחר המצוות להגן ולהצילו מן העונש כל היכא דאפשר ע"כ, וכ"כ הגידולי תרומה (בספרו בינה לעתים דרוש יב) ובספר שלחן גבוה (מולכו סי' כד).

אבל מדברי רבינו יונה דלעיל משמע קצת שאף אם ביטל מצות ציצית בסתמא, יענש על כך אח"כ כשיגיע עידנא דריתחא, ולשיטתו שהעונש הוא על מה שלא חמד את יופי המצוות, ולא על מה שלא מוסיף זכויות בשעת צרה.

ליטול מפרי הארץ, וסותר ד' רש"י דלא נשאו יהושע וכלב מפרי הארץ עם שאר הנשיאים. ובעיקר ד' המדרש יש להבין מה טעם עמד כלב על כך שיטלו מפרי הארץ עד שהיה מוכן להרוג או ליהרג, ומשמע דזה היה עיקר בהשליחות, וצ"ב.

(ב) ובביאור ויישוב כל אלו התמיהות יש להביא ד' התרגום יב"ע עה"פ "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" - "ותעבדון חזקתה ותסבון מאבא דארעא", ובפירוש יונתן כ', פ"י שיעשו חזקה בקרקע, שהרי הלכו בגבוליה כדפירש רש"י בד"ה ממדבר צין, וכן פירותיה דהוי חזקה כשאכלה בפני המוכר (ע"י ב"ב נז, א וטושו"ע קצב סעיף י דלקיטת הפירות הוי קנין לקנות בו). וכ"כ בספורנו "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" להחזיק בה, ואל תיראו שיתנו עיניהם בכם למרגלים, עכ"ל. הרי דפירשו דשליחת המרגלים היתה גם לשם עשיית חזקה בארץ, וזאת על ידי הליכה במצריה ונטילת פירותיה.

ולפי"ז יש לבאר הענין כולו וליישב התמיהות אחת לאחת, הנה ענין לקיחת פרי הארץ דהיה כדי לעשות חזקה בארץ, ולא כדי לברר טיב פירותיה, א"כ לא שייך בזה משום גזל עכו"ם, דאדרבה היה זה ממעשה הכיבוש.

ומה שכי' רש"י שפי' שלא נשאו יהושע וכלב כלל, דלכאוי' נסתר מד' המדרש דלא נטלו אלא משום ששלף כלב את הזיין וכפאם ליטול מפרי הארץ, להמתבאר י"ל, דהנה הלא סיבת לקיחת הפירות היתה לשם עשיית חזקה, ולזה עמד על כך כלב עד שהיה מוכן ליהרג ע"ז כדאי' במדרש, אכן אחר שלקחו מפרי הארץ ועשו בה חזקה, שוב אין ענין לזה לישא את הפירות להראותם לישראל, וכיון שכל עצמם של מרגלים בהבאת פרי הארץ היה להוציא דיבה, לכך לא נשאו יהושע וכלב מפרי הארץ להראותם לישראל. [ובאמת לא נזכר

דרומית, ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב, כמו שצוה משה עלו זה בנגב, דרך גבול דרומית מזרחית עד הים, שהים הוא גבול מערבי, ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים, עד לבא חמת, שהוא אצל הר ההר, במקצוע מערבית צפונית, כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי, עכ"ל, ויש להבין מה טעם ולא יזה סיבה הלכו בכל גבולות הארץ, דבשלמא אלה הגבולות הנצרכים להם לצורך כיבוש הארץ, הוצרכו לילך בהם כדי לידע מצריה ומבואתיה, אולם גבולות הארץ כמו גבול הים לשם מה הלכו לאורכו.

ובהציווי "ולקחתם מפרי הארץ" (פס' כ') יש להתבונן טובא, מה ענין בדיקת פרי הארץ לריגול הארץ שהוא לצורך כיבושה. וברמב"ן הקשה עוד בזה, וז"ל, ומן הידוע כי אין מצרים רחוק מאד מחברון אלא כמהלך ז' ימים, וארץ כנען מגעת בתחומה קרוב למצרים, ואי אפשר שלא ידעו הדורים במצרים ענין ארץ כנען הטובה היא אם רעה, עכ"ל.

ובעיקר נטילת פרי הארץ ראיתי מקשים דהא הכנעני אז בארץ, וכל זמן שלא כבשו הוי גזל עכו"ם, ואיך הותר להם ליקח מפרי הארץ. [וע"י חת"ס ואילת השחר כאן].

עוד יש להבין, דברש"י עה"פ "וישאהו במוט בשנים" (פס' כג) כי דיהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דיבה נתכונו כשם שפריה משונה כך עמה משונה. וצ"ב טובא, שהרי נצטוו בפירוש ממשה רבינו על לקיחת פרי הארץ ואיך לא קיימו זאת.

ובאמת יש לעיין בד' רש"י שכי' דיהושע וכלב לא נשאו כלום, דלכאורה דבריו נסתרים ממדרש רבה (טז, יד) וז"ל המדרש, ויבאו עד נחל אשכול, לא רצו ליטול מפרי ארץ ישראל אילולי כלב ששלף את הזיין, וירץ לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם, ע"כ, ומבואר דאדרבה כלב הוא שכפה עליהם

לאברהם אבינו ליתן לו את הארץ יש בשליחת המרגלים.

ולהמבואר י"ל דהנה כתיב "בואו ורשו את הארץ" (דברים א, ח) ופירש"י שם מהספרי, אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה אילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין, ע"כ, והיינו דמצד לקנות הארץ לא היו צריכים שיהיה הכיבוש על ידי מלחמה, ולהכי די היה בעשיית החזקה שלהם כדי לקנות הארץ, וזהו שכי המדרש דהקב"ה התנה עם אברהם ליתן לו את הארץ, ואייתי לה מקרא ד"קום התהלך בארץ" ובב"ק ק, א אמרי' דעביד הכי לקנין בהילוך, ומשום דלא ניתן לו הארץ אלא לבניו הוצרכו אף הם לקנין בארץ, אולם לא בעו כיבוש מלחמה לקנות הארץ, וגם המלחמה שהוצרכו לה לבסוף לא משום כיבוש היתה, אלא משום הגזירה אחר שליחת המרגלים, (וע"ע מרן רי"ז הלוי בפרשתן). וא"כ הרי הליכת המרגלים באה לגמור קניינם בארץ, וזהו קיום ההבטחה לאברהם. [ואמנם אילו לא שלחו מרגלים כלל היה הקנין נעשה ע"י ישראל בכניסתם לארץ].

והעירוני להוכיח כן, דלהלן בפי' חקת עה"פ "וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנתיה" (כא, לב) פירש"י, המרגלים לכדוה, אמרו לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו בכח תפילתו של משה להלחם, עכ"ל. משמע דאף הרשונים נשלחו לשם כיבוש, ולא לשם ריגול בעלמא, וכמשנ"ת.

ועוד, הנה בכתובות כה, א אי' "בבואכם אל הארץ" אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלש מרגלים ת"ל בבואכם, בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם ע"כ. והנה אם לא באו אלא לשם ריגול מה שייד להחשיב זאת כביאה לארץ, ועוד עמד באילת השחר שם דהא לא היתה ביאתם אלא ע"מ לרגל ולחזור, ולכאוי אין החסרון רק משום שהם מקצת אנשים, אלא דכלל

בציווי של משה להביא הפירות לישראל].

וזהו שהלכו בכל גבולות הארץ, ואף בגבולות מה שלא נצרך להם לדעת כמרגלים בכיבוש הארץ, והיינו דבזה עשו חזקה כמש"כ בפירוש התרגום יב"ע. ובואר מש"כ בעל הטורים דנכנסו ביום לאור החמה, מה שאין דרך מרגלים בכך שדרכם ליכנס בלילה, והיינו כדי שתעשה החזקה בפני יושבי הארץ.

ומעתה יש לבאר מה ששלח משה י"ב מרגלים, שיהיה מכל שבט ושבט, והנשיאים דוקא נשלחו, דלפי שהיה כאן ענין עשיית חזקה לשם כיבוש הארץ, י"ל דבעי' שיהיו מכל שבט כשלוחים של שבטם לעשיית החזקה בארץ, ומבואר היטב מה שלא שלח משבט לוי, לפי שלא היה להם חלק בארץ כמש"כ בדעת זקנים מבעלי התוס', דהא כיון דאין להם חלק בארץ אינם שייכים לעשיית החזקה בה.

ג) וכן מבואר עוד דשליחת המרגלים ע"י משה רבינו היתה לעשות חזקה בארץ, דהנה אי' במד"ר (טז, ג) "שלח לך אנשים" ר' אחא הגדול פתח "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלקינו יקום לעולם" (ישעיה מ) למה הדבר דומה, למלך שהיה לו אוהב והתנה עמו ואמר לו לך עמי ואני נותן לך מתנה, הלך עמו ומת, אמר המלך לבנו של אוהבו, אעפ"י שמת אביך איני חוזר בי ממתנה שאמרתי לו בא וטול אותה, כך הדבר, המלך ממ"ה הקב"ה, והאוהב זה אברהם שנא' זרע אברהם אוהבי, אמר לו הקב"ה בא לך עמי "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (בראשית יב), התנה עמו שיתן לו מתנה שנא' "קום התהלך בארץ" (שם יג) וכה"א "כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה" (שם), א"ל הקב"ה למשה אעפ"י שהתנתי עם האבות ליתן להם את הארץ ומתו איני חוזר בי, אלא "ודבר אלו קייס לעולם", ע"כ. ויש להבין איזה ענין קיום ההבטחה

כשתראו שאיני מעכב, ואתם לא חזרתם בכם. עכ"ל.

ולכך גם כששלח משה אנשים כאשר אמרו בני ישראל, לא שלחם לשם ריגול בעלמא, שעל זה יש להם לסמוך על השי"ת שיביאם אל ארץ טובה ויוכלו לכובשה, אלא שלחם לשם עשיית חזקה בארץ כמשנ"ת, שזה דבר אמיתי, ואין בזה חסרון בהאמונה בדבר ה', ויש להוסיף דכן ידוקדק מה שאמר כאן משה רבינו "ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט" ולפמשנ"ת ענין שליחת נשיאי השבטים מכל שבט ושבט, מלבד שבט לוי שאין להם חלק בארץ, היה משום העשיית חזקה וכמשנ"ת, א"כ זהו שאמר משה שהוא שלחם לדבר זה.

וא"כ מבואר היטב מה שאמר להם משה וראיתם את הארץ וכו', היינו בשביל לרצות ולמלא משאלם של בני ישראל, אמנם משה רבינו עצמו לא לענין זה שלחם וכמשנ"ת.

שוב שמעתי מידידי הרה"ג רי"מ קרלינשטיין לבאר בזה, די"ל דבאמת כל ענין שליחות המרגלים היה לעשיית חזקה, כשאמר להם "והתחזקתם וגו'" וכמשנ"ת, וכל מה שאמר להם קודם לכן לראות הטובה הארץ וכו', היה בזה בשביל להראות שבטוח הוא שאין בה שום מום, כדי שיחזרו בהם משליחת המרגלים, וכמבואר במשל שהביא רש"י, [והיינו דלפ"ז הדין ודברים שבין הלוקח והמוכר במשל, הן אלו הדברים המפורשים שבתורה שאמר משה למרגלים]. ודפח"ח.

(ו) ימי ביכורי ענבים – נחל אשכול

ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וגו' למקום ההוא קרא נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל (יג, כג - כד)

לא חשיב שנכנסו על זמן שהייתם שם, עיי"ש שכי לדון בזה לפי שדעתם לחזור ולהשאר שם. ולפי המתבאר דכניסתם לארץ היתה לקנין ולחזקה, הרי שפיר יש להחשיב כניסתם כביאה לארץ וגם שתחשב שהיא תחילת ביאת ישראל לארץ, וליכא למיעוטי אלא משום דלאו ביאת כולכם הוא.

(ד) ויש להוסיף בזה, דהנה בשליחת משה רבינו את המרגלים כתיב (פס' יז-כ) "ויאמר אלהם וכו' וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הארץ וגו' ומה הערים וגו' הבמחנים אם במבצרים וגו'" אשר מבואר דשלחם משה רבינו לראות ולאמר לבני ישראל איך היא הארץ ואם נוחה ליכבש וכו', ודלא כמשנ"ת דשלחם לעשות חזקה בארץ.

אמנם נראה בזה, דהנה בפ' דברים (א, כב) כתיב "ותקרבו אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא עליהם", וברש"י, ותקרבו אלי כלכם, בעירבוביא וכו'. ואת הערים אשר נבא עליהם, תחילה לכבוש. וכתוב (פס' כג) "וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט".

וי"ל דבני ישראל שבאו בעירבוביא ושלא כראוי, הם ביקשו לשלוח אנשים לרגל הארץ איך היא ואיך יוכלו לכובשה, ומשה רבינו לא אבה לשלוח לשם כך אנשים, וכמו שהביא שם רש"י, "וייטב בעיני הדבר" בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות, משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה אמר לו הן, נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן, בהרים וגבעות אמר לו הן, כיון שראה שאין מעכבו כלום, אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום, מיד אמר לו טול מעותיך ואיני מנסה, מעתה אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם

ושנקרא המקום נחל אשכול, ושהוזכר כריתת האשכול ענבים.

ובעיקר יסוד זה נתבאר בארוכה שם דבזה דהוי קנין חזקה מתיישב קושיות רבות בענין שליחת המרגלים, ואשנס בקצרה, מ"ט נשלחו י"ב מרגלים ומכל שבט, ומשבט לוי שלא היה חלק בא"י לא היה מרגל, ושהלכו ביום, ושהלכו בכל גבולות א"י ושהוצרכו ליטול מפרי הארץ והלא ודאי ידעו טיבו, וענין גזל עכו"ם, ועיי"ש עוד.

(ז) עון הוצאת דיבה דחטא המרגלים ובדין לשה"ר על קטן

ויציאו דבת הארץ אשר תרו אותה (יג, לב)

(א) רש"י ריש פרשתן הביא ממד"ר, למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר, ע"כ, ויש להבין, דלכאוי מה לימוד יש ללמוד מדיבור גנות על אדם לדיבור גנות על עצים ואבנים, והרי ודאי חמור הוא דיבור גנות על אדם מאשר על דומם.

וביותר דהנה בערכין טו, א תניא א"ר אלעזר בן פרטא בא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך, המוציא ש"ר על חברו על אחת כמה וכמה וכו', הרי מפורש דדיבור גנות על חברו חמור מדיבור על עצים ואבנים, וא"כ מהו שנתבעו על הלימוד שהיה להם למרגלים ללמוד מפרשת מרים, וצ"ב.

והנה מבואר בגמ' ערכין דנענשו המרגלים על שדברו לשון הרע על עצים ואבנים, וצריך תלמוד וכי מה שייד איסור לשה"ר או הוצאת ש"ר על עצים ואבנים. ובגמ' הלא מפורש דאיסור לשה"ר הוה ומינה יליף ק"ו לדיבור על חברו.

מבואר בקראי ענין נטילת אשכול הענבים, בפסוק "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד" ונקרא על שם זה המקום "נחל אשכול", וגם נאמר שהיה זה ב"ימי ביכורי ענבים".

והנה בחת"ס ריש פ' חזקת הבתים (ב"ב כח, א) העיר ע"ד התוס' שם שכי' דבבבל היה בציר ענבים בתשרי, דבא"י קדים בציר טפי כדכתיב "והימים ימי ביכורי ענבים", והיינו כ"ט בסיון, וכדאי' בתיב"ע.

ויתבאר הענין עפמשנ"ת בארוכה בגינת אגוז בפשתן, ובהקדם מה שיש לתמוה סתירת ד' חז"ל [וראיתי עתה שהעיר זאת באילה"ש], דברש"י הביא דיהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דיבה נתכוונו, כשם שפריה משונה כך עמה משונה.

ובמד"ר איתא (טז, יד) "ויבואו עד נחל אשכול" לא רצו ליטול מפרי ארץ ישראל אילולי כלב ששלף את הזיין וירץ לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם. ע"כ. ומבואר דאדרבה כלה הוא הכריחם ליטול פירות הארץ. ובאמת משמע דזה היה עיקר בהשליחות.

ונתבאר עפמש"כ בתיב"ע ובספורנו שהיה ענין עשיית חזקה ע"י אכילת פירות בפני המוכר (ע"י ב"ב נז, א וטושו"ע קצב ס"י), ולפי"ז עיקר הענין היה בלקיחת פירות הארץ ולא בהבאתם אל ישראל לראותם.

ומבואר לפי"ז דבעינן זמן שהא ראוי לאכילת אותו הפרי, שהפרי בשל, והוי אכילה כדרך, ואם היה זה זמן ביכורי ענבים, בסוף חודש סיון, יתכן ששאר פירות לא היו באותו זמן, וכמשמעות דברי התוס' ב"ב שם, שאין הפירות שווין בזמנם, ונמצא דכל עיקר החזקה נעשתה ע"י כריתת אשכול הענבים, שהיה היה זמנו, ומבואר היטב מה שהוזכר שהימים ימי ביכורי ענבים,

ותמוה טובא, דלעיל מינה (כלל ג סעיף ו) כ' הח"ח, דאפילו אם לא יבוא ע"י הלשה"ר שום רעה להנידון, אעפ"כ אסור לו לספר בגנותו. ובבאר מים חיים (סק"ז) הביא דכן מוכח ברמב"ם וסמ"ג דכ' הלאו דמספר בגנות חברו אפילו על אמת, ולא הזכירו שם רמז תנאי בזה דדוקא במקום שיבוא נזק מדיבורו, והיינו דטעמם דהתורה אינה רוצה שישראל אחד יגנה את חברו, וכן מוכח בשע"ת (אות רטז) וז"ל, והמספר לשון הרע שתיים הנה קוראותיו הנזק והבושת אשר יגרום לחברו, ובחירתו לחייב ולהרשיע את חברו ושמחתו לאידם, ועוד כ' שם (אות ריז) ואמר שלמה עליו השלום (משלי יד, ט) "אוילים יליף אשם" כי יחפש מומי בני אדם ואשמתם ויתן בהם דופי ולא ידבר לעולם בשבח ודבר טוב הנמצא בס, וכו', עכ"ל. הרי מפורש דכל סיפור גנות חברו, אף היכא דאינו גורם שום נזק או צער אף זה בכלל לשה"ר הוא, ותימה א"כ מה דלגבי קטן מפורש דאין האיסור אלא בשהוא גורם לו נזק או דבר המיצר לקטן, והא איכא נמי איסורא דלשה"ר משום עצם דיבור גנות על ישראל.

והמבואר בזה, דהנה הא מיהא צ"ל דקטן דאיריין כאן לא בכל פחות מ"ג, אלא קטן ממש שאף מעשיו ודעתו כמי שאין בו דעת, [כצ"ל לכאן דאין הדבר תלוי בשיעורין, במה דאית ליה דין קטן אלא בדעתו של אותו הקטן, הגם דאולי יש לדון דכל קטן בכלל, ויל"ע טובא]. ואמנם ודאי קטן זה אף הוא בכלל ישראל דאסור להזיקו ולהצר לו, אכן משום עצם הדיבור גנות שהוא אסור משום מה שבחר לחייב ולהרשיע את חברו וליתן בו דופי כמש"כ רבינו יונה ליכא ביה.

והביאור בזה, משום דכאשר מרשיע ונותן דופי במי שאינו בר דעת לאו הרשעה היא, [והחוש מוכיח דאין מקפידים על קטן כשעושה מעשים שאינם טובים, מפני שאינו בר דעת],

וביותר ראיתי לתמוה מהא דא"י בברכות יט, א אמר רבי יצחק כל המספר אחר המת כאילו מספר אחר האבן, ע"כ, הרי דליכא איסור לספר בגנות דבר דומם כאבן, והרי"ז נסתר מההיא ברייתא דערכין דאיכא איסור לשה"ר והוצאת ש"ר על עצים ואבנים, וצ"ע.

ב) והנה ביראים (מ' קצא) כ', ואפילו על עסקי חברו וממונו אסור להוציא דיבה וכו' כדאמר"י בערכין וכו' לא נחתם גזר דינם וכו' ומה מוציא ש"ר על עצים וכו' המוציא ש"ר על חברו על אחת כמה וכמה. ומבואר דעון לשה"ר דמרגלים היה כדיבה על עסקי חברו, והיינו דלא על עצם הדיבור על העצים והאבנים נענשו, אלא משום דיש בזה איסור דיבה על חברו, וצ"ב, דאי משום הדיבור על חברו, מאי כ"ש וק"ו מהוצאת ש"ר על עצים ואבנים דמרגלים למוציא ש"ר על חברו, הא במרגלים נמי ליכא אלא משום מוציא ש"ר על חברו, ואי משום הדיבור על העצים ואבנים א"כ מאי שנא מההיא דברכות דליכא איסור בדיבור על דבר דומם.

ובביאור הדברים נראה בס"ד בהקדם בירור דין איסור לשה"ר, הנה כ' בח"ח (כלל ח סעיף ג) ולפעמים שייך איסור לשון הרע אפילו על קטן, כגון לספר גנותו של יתום קטן שמגדלין אותו אחרים בתוך ביתם, דעל ידי זה יוכל להסבב שיגרשו אותו מאתם, וכן כל כהאי גוונא היכא שעל ידי סיפורו יסובב להזיק לקטן או להצר לו על ידי זה. ובבאר מים חיים (סק"ה) כ', מה שציירתי ביתום ולא בשאר קטן משום דאין מצוי שיבוא היזק או שאר דבר המיצר לקטן ע"י מה שמספרין גנותו, ואין הכי נמי אם הוא רואה שעל ידי דיבורו יסובב לו ריעותא דינו כיתום. הנה מפורש בח"ח דאיסור לשה"ר בקטן אינו אלא היכא דע"י דיבורו יגרם נזק או דבר שמיצר לו, אולם בלא"ה ליכא איסורא.

בגוף מי שמדבר בו, אלא בהבעלים של אותו המדובר, דלענין הנזק בבעליו תלי, והנה אף אמנם דאין שייך דיבור גנות על עצים ואבנים מצד עצם הדיבור, וכמשנ"ת דאין דיבור אסור בעצמו מצד הבחירה לדבר בגנותו, אלא במי שיש בו דעת, וכ"ש דלא שייך בדומם, אכן לענין נזק הנגרם מן הדיבור, אם יש לאותו הדומם בעלים, והוא בדיבורו על הדומם גורם נזק לבעליו, הוי בכלל לשה"ר, ולא רק משום דגורם נזק בעלמא לבעליו, אלא משום איסור לשה"ר אסור זה. [ודבר זה י"ל דל"ש אלא בהבעלים, אבל איניש מעלמא שינוק מדיבורו על עצים ואבנים לא יהא זה בכלל לשה"ר].

וזהו עון לשה"ר דמרגלים מה שדיברו על עצים ואבנים שיש בזה כביכול נזק לבעליהן הקב"ה [או שמא משום משה רבינו], דאף דל"ש דיבור גנות על עצים ואבנים משום עצם הדיבור גנות, אולם האיסור משום הנזק שנגרם בדיבורו איכא נמי בדיבור גנות על עצים ואבנים אם יש להם בעלים ואית להו נזק מדיבור הגנות.

ולמתבאר י"ל בביאור מה שהיה למרגלים ללמוד מפרשת מרים, דהנה אחר דיבור הלשה"ר דמרים כתיב (יב, ג) "והאיש משה ענו מאד וגו'" ובתרגום יב"ע "וגברא משה ענותן בדעתיה וגו' ולא חש ליהוון", הרי דלא נגרם נזק או צער מדיבור זה, [ע"י בשמיה"ל שעמד בזה], והיינו דהאיסור בזה היה משום עצם הדיבור גנות, ולא משום הנזק שנגרם מדיבורו. ולפי"ז י"ל דהלימוד שהיה להמרגלים ללמוד, דאם דיבור שלא הביא נזק או צער כלל הריהו אסור, משום הדיבור גנות עצמו, א"כ דיבור גנות שיכול לגרום נזק או צער לחבירו על אחת כמה וכמה דאסור. ואמנם מק"ו דמרגלים שלא דיברו אלא על עצים ואבנים כ"ש למוצש"ר על חבירו, לא נפקא לן אלא לדיבור גנות שיכול לגרום נזק או צער, ולא איסור גנות משום עצם הדיבור.

וממילא אין זה בכלל הקפידא שהקפידה תורה על דיבור בגנות חבירו מצד עצם דיבור הגנות, וכל הך איסורא דלשה"ר מצד עצם הדיבור, אינו אלא בישראל שהוא בר דעת ומעשיו מתוך דעת נעשים, ומשא"כ קטן שאינו בר דעת אין הדיבור בו אסור מצד עצמו, אלא א"כ יבוא על ידו נזק או יצר להקטן, דאז משום זה איכא איסורא דלשה"ר.

[האמנם דיש להקשות על כ"ז, דהנה בח"ח בהל' רכילות (כלל ז סעיף א) כ', אין חילוק אם על מי שמספרין עליו הוא איש או אשה, גדול או קטן. ובבאר מים חיים (סק"ב) כ' דקטן פשוט דגם הוא בכלל עמך, וגם לפי הטעם שכתבו כולם על איסור הרכילות שעיי"ז מתעורר מדנים ורגיל לבא מזה נזקים גדולים, א"כ קטן ג"כ בכלל הזה, דהא חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה, החובל בהן חייב, וקטן דמיכלמו ליה ומיכלם גם על בושתו חייב כדאי' בב"ק פו, ב. הרי מפורש באיסור רכילות דאף קטן בכלל, דגם הוא בכלל עמך, ולא חילק בזה מידי.]

אכן הביאור בזה פשוט, דבאיסור רכילות לעולם הוא נזק להקטן, שהרי כל תורף האיסור הוא שאומר לזה מה שדיבר עליו זה, ובמקום נזק אף קטן בכלל האיסור, אכן בלשה"ר דאיכא נמי דיבור של גנות שלא יבוא ממנו שום נזק, ואיסורו אינו אלא משום המספר מה שבחר ליתן דופי בחבירו, ודבר זה לא שייך אלא בגדול בר דעת כמשנ"ת].

למדנו א"כ דב' מילי איכא באיסורא דלשה"ר, האחד, משום הנזק והבשת אשר יגרם לחבירו בדבורו, והשנית, משום עצם הדיבור בגנות חבירו, במה שבחר לחייב ולהרשיע חבירו, אף כשלא יגרם לו נזק כלל, והך איסורא בעצם הדיבור אינו אלא במי ששייך בו דיבור גנות, והיינו בר דעת.

ג) והנה הך איסורא דלשה"ר משום הנזק הנגרם מן הדיבור, י"ל דלא תלי

שמותר ללבוש ד' כנפות בלא ציצית, וצ"ע.

[ויעוד מצינו בשו"ע (או"ח סי' רי סעיף א), יש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו כגון גרגיר של ענב או של רמון שמברכין לאחריו אע"פ שאין בו כזית, לכן נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית, [וכ"כ שם לענין שתיה בכזית]. ומבואר דאין לאדם להכניס עצמו לספק שיתחייב במצוה ויאנס שלא יוכל לעשותה.

והנה דעת הטי"ז (סי' יג סק"ה עיי"ש) דדברי המרדכי דשרי ללבוש בשבת ד' כנפות בלא ציצית, היינו אף מדרבנן. ויש להעיר מאי שנא מאכילת בריה דפסק השו"ע ליזהר מלהכניס עצמו לאונס על הברכה].

ונראה בזה בעזה"י, דהנה יש להבחין דחלוקין כל הנך דוכתי שנתבאר שאין להכניס עצמו להיות אנוס בקיום המצוה, ממצות ציצית לדעת המרדכי. דהנה במצות ציצית ס"ל להמרדכי שאין מעשה העיטוף בבגד שיש בו ד' כנפות מחייב בציצית, רק אחר שהוא לבוש בד' כנפות מתחייב אז בקשירת ציצית לד' כנפותיו. [ועי' תוס' יבמות ז', ב דכ' דכשאינו מטיל ציצית בד' כנפות חשיב ביטול מצות ציצית בשב ואל תעשה, מהאי טעמא שאינו מתחייב עד אחר שנתעטף, ועי' תורא"ש].

אולם שאני בזה הנך דוכתי אחריני, דלענין סמיכה הרי הבאת הקרבן היא המחייבת סמיכה, וכן האכילה מחייבת ברכה לאחריה, ולענין כיסוי הדם נמי, הנה הטור (יו"ד בסי' כח) כ' וז"ל, וכתב בהלכות גדולות שמכסה ואח"כ מברך, אע"ג דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן, ה"מ בתחילת המצוה, אבל זו סיוס מצוה היא ובאמצע מצוה אין ראוי לברך, הילכך מברך על השחיטה קודם התחלת המצוה ועל הכיסוי אחר גמר המצוה, וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן, עכ"ל. הרי מפורש ד' בה"ג דהשחיטה והכיסוי חדא מצוה הוא. [וכן

(ח) מכניס עצמו לאונס בקיום מצוות

ועשו להם ציצת (טו, לח)

כ' המרדכי (הלכות קטנות סי' תתקמד הובא בב"י או"ח סי' יג) וז"ל, אומר ה"ר שלמה מדרווי"ש שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת, שאסור ללבושו עד שיתקן אותו, שאם לובשו עובר בעשה, והשיב ר"י דליתיה, כדמוכח בשמעתין דאע"ג דאיפסיק לא הוי שרי בכרמלית דרבנן, לכן נראה לר"י, דמצות עשה דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשנו, ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ארבעה כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו, אלא מצות עשה גרידא להטיל בו ציצית, ומ"מ אין הטלית אסור ללבוש, וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת, ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה להטיל בו ציצית, עכ"ל.

והנה בשו"ע יו"ד (סי' כח סעיף כא) פסקין, דמי שאין לו עפר לכסות, לא ישחוט, והק' בגי' מהרש"א שם, מאי שנא ממשי"כ המרדכי [והביאהו המג"א והטי"ז שם] דמותר בשבת ללבוש בגד של ד' כנפות שאין בו ציצית, ואע"פ שיודע שלא יקיים המצוה דציצית, מ"מ בשבת שלא יוכל להטיל ציצית אנוס הוא, ולא אמרי' דכיון שלא יקיים המצוה דציצית, לא ילבש הד' כנפות, ומ"ש כיסוי הדם דהיכא דאין לו עפר לכסות לא ישחוט.

ויעוד הק' בקובץ הערות (יבמות סי' מח אות יד) מד' המרדכי, דהנה בתוס' חגיגה ד, א (ד"ה אלא) כ' דטומטום פטור מעליה לרגל, הואיל ונשים פטורות והאי אימא אשה הוא, וממילא פטרינן ליה כי היכי דלא לייתי חולין לעזרה, והק' התוס' דלייתי על תנאי דאם אשה הוא יהא נדבה, ותי' דמבטל ליה מסמיכה. ולפי"ד המרדכי קשה, דכיון דהוא אנוס שאינו יכול לסמוך מספק, יהא מותר לו להקריב בלא סמיכה, כמו

רצונו ית' שיאכל הבשר בעוד הדם לפניו, ואמנם אינו מעכב בהיתר הבשר, אכן בכלל הכשרת הבשר לאכילה הוא. וגם לטעם שנתבאר בראשונים עה"ת (סו"פ אחרי מות) דטעם מצות הכיסוי הוא כדי שלא יאכל הבשר, י"ל נמי דהוי בכלל הכשרת הבהמה, שצותה התורה להוציא ולכסות ממנה הדם שאסור באכילה, ומיישך שייך להכשרת האכילה].

ומעתה נראה בעזה"י ביאור מה דחלוק מצות ציצית לד' המרדכי, דשרי להכניס עצמו באונס על קיום המצוה, מאלו המצוות שאין לאדם להכניס עצמו להיות אנוס על המצוה, דהנה יש לפרש בהא דלא שרי להכניס עצמו לאונס על קיום מצוה, דהוא משום מעשה ההכנסה, מה דמכניס בו את עצמו במצוה שלא יוכל לקיימה, דנאמר בו במעשה ההכנסה שאין לעשותו, דחשיב כעשיית ביטול במצוה בידים, ואם לא שבמעשה ההכנסה היה החסרון, לא הוי מידי במה שגורם להתחייב במצוה שיהא אנוס עליה, ורק משום המעשה אשר בו מכניס עצמו בחיוב שלא יוכל לקימו, אין לו לעשות כן.

וי"ל דדוקא בעשיה אשר היא מחייבת במצוה שיהא אנוס על עשייתה, משום עשייה זו אמרינן ליה שלא לעשותה, וכגון הבאת קרבן לעזרה שההבאה מחייבתו סמיכה, אין לו להביא ולעשות מעשה שלא יוכל לקיים מצותו. וכן כיסוי הדם, לפי שהשחיטה מתחייב בכיסוי [וחדא מצוה חשובה או עכ"פ הכיסוי סיום וגמר מצות השחיטה], על כן אין לו לשחוט אם לא יוכל לכסות הדם, וכן אכילה המחייבת בברכה אחרונה, אין לו לאכול אם לא יוכל לברך על זה, דמעשה המחייב במצוה שלא יוכל לקיימה אין לו לעשותו וליכנס בעשייה זו בחיוב המצוה.

ומשא"כ מצות ציצית לדעת המרדכי, שאין הלבישה מחייבת כלל בהמצוה, שהרי אין מתחייב בה רק בהיותו עטוף

הביא בב"י דעת רבינו ירוחם ועוד ראשונים]. ובאבי עזרי (סוף ה' שחיטה) כ' להכריח דאף להרא"ש דכ' דלא נהגו כן, משום דחשיב כיסוי הדם מצוה באפי נפשה, וכן לדעת הרמב"ם דמברכין לפניו, נמי ס"ל דהוא מדיני השחיטה ומצותיה, והוא סיום שחיטה (ועיי"ש מה שבי' עפ"י לישב קו' הגרש"א מד' המרדכי).

ושוב ראיתי שכן מבואר להודיא בסוגיא דביצה ז', ב אמתני' דב"ה אומרים דביו"ט לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום, דמוקינן לה בגמ' דהיינו לא ישחוט ויכסה, ופירש"י (ד"ה הא) וז"ל, לא ישחוט, דב"ה אכיסוי לחודיה קא מהדרי, וה"ק לא יגמור מעשה השחיטה דהיינו הכיסוי, עכ"ל. ושו"ר במהר"ץ חיות שבי' ע"ד רש"י וז"ל, עי' יו"ד ס"יט ס"ד וטו"ז סק"ה דיש פלוגתא אם שחיטה גמר מצוה דכיסוי, ולא התעוררו דמכאן הראיה מוכחת דכיסוי גמר מצוה דשחיטה, ומבואר כן בירושלמי מכילתין שני' הכא המתחיל במצות אומרים לו מרק ע"ש ודוק, ע"כ.

וא"כ בהמעשה שחיטה איכא כבר למצות הכיסוי, דחדא מצוה הוא ועכ"פ מדיני השחיטה ומצוותיה. ומשא"כ בלבישת הד' כנפות שאינה שייכת כלל להמצות ציצית, שהיא אינה אלא בעודו לבוש שמצווה להטיל ציצית בבגדו.

[ובביאור מה דשייכא מצות הכיסוי להמצוה דשחיטה] דלכא"ו מה ענין זל"ז הא אינו אלא דרמי עליה לכסות דם הבהמה ומה שייך להמצות שחיטה] נראה להסביר בס"ד, דהנה החינוך (מי קפז) כ' וז"ל, משרשי המצוה לפי שהנפש תלוי בדם וכו' לכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר, כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשנו, לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו וכו', עכ"ל, וי"ל דהרי מצות שחיטה ענינה להכשיר הבהמה לאכילה, ולד' החינוך הוי הכיסוי נמי מהכשר האכילה, שאין

אלא מן העצרת ועד החג, וא"כ תיפול משום הא.

אלא הוכיח הטו"א דלא מיקרי מ"ע שהזמ"ג אלא מצוה שאינו נוהג בכל זמן מצד עצמו כמצוה שיש ימים מיוחדים למצוותו, או שאינו נוהג בלילות אלא בימים מגז"כ, אבל הא דמן חנוכה ואילך אינה זמן הבאה אינו מצד עצמן של הימים שגורמין שאינם בני הבאה, אלא מפני שאין מצוין אז על פני השדה, והיינו שלא פטרן הכתוב מן ההבאה מצד עצמן של הימים רק מטעם זה, ואילו היום מצוין מן ההבאה מצד עצמן של הימים רק מטעם זה, ואילו היום מצוין עוד על פני השדה הי' אז זמן הבאה. וה"נ הא דמן החג אינו זמן קרייה אינו מצד עצמן של הימים, אלא דרחמנא אמר ושמחת בכל הטוב דהיינו בזמן שמחה כדאמר בפ"ג דפסחים, וזה אינו אלא בזמן קצירה ולקיסה שאדם שמח במעשיו, ואילו היו זמן קצירה ולקיסה גם אחר החג אזי זמן הקריה היה גם בימים אלו, הלכך לאו מ"ע שהזמ"ג הוא.

והיינו דדעת הטו"א, דזמ"ג היינו דוקא כשמצד המצוה עצמה יש זמן, אבל מה שיש איזה זמנים שא"א לקיים המצוה, אם אי"ז זמן במצוה, לאו זמ"ג חשיב ליה.

והנה לפי"ד הטו"א ודעימיה דהיכא שאין עצם הזמן גורם לאו חשיבא זמ"ג, לפי"ז בציצית שאין הזמן גורם, רק שאינו יכול לראות הציצית בלילה, א"כ לפי ביאור זה בדין יום דציצית דבעינן וראיתם אותו, א"כ מצות ציצית לא תהא בכלל מ"ע שהזמ"ג.

אכן דעת המג"א לשיטתו תתבאר היטב, דס"ל דגם כשאין הזמן נקבע מצד עצמותו של הזמן, אלא שבמציאות אין קיום המצוה אלא בזמן מסוים הוא זה בכלל מ"ע שהזמ"ג.

דהנה המג"א ס"י תכו כי דהא דנשים פטורות מקידוש לבנה משום דהוי מ"ע

בהד' כנפות, ואינו יוצר את החיוב בעשייתו, רק שמביא עצמו לאופן שבו מתחייב אז במצוה, אבל אין עשייתו שייכת עם המצוה, בהא אין רעותא בהמעשה לבישה, ואין לאוסרו משום מכניס עצמו לאונס, שיחשב כעשיית הביטול מצוה בידים, לפי שאין מעשהו שייך כלל עם חיובו בהמצוה, וכמשנ"ת.

(ט) ציצית בין השמשות ובגדר מ"ע שהזמ"ג

ועשו להם ציצית וגו' וראיתם אותו וגו' (טו, לח - לט)

המשנ"ב ס"י יח סק"ז כי דהמתעטף בציצית בין השמשות משמע במג"א דמותר לברך עד צאת הכוכבים, וטעמו דהלא בציצית לא כתיב רק וראיתם אותו, משמע כל זמן שנוכל לראות, עכ"ד, והיינו דאף דביה"ש הוי ספק לילה, והרי חיישינן להשיטות דלילה לאו זמן ציצית, מ"מ כיון דאין הלילה מצד עצמו אינו זמן הציצית, אלא דמשום דבעינן וראיתם אותם, זמן שנוכל לראות לכך אין הלילה זמן ציצית, והלכך ביהמ"ש אף דהוי ספק לילה, מ"מ הוי זמן שאפשר לראות, ולכך הוי זמן ציצית ומברך עליה.

והנה מצות ציצית הוי בכלל מ"ע שהזמ"ג כדאיתא בקידושין משום שאינה נוהגת אלא ביום, ויל"ע דהנה בטורי אבן מגילה כ, ב בהא דשנינו במתני' ביכורים פ"א מ"ה דאשה ועבד מביאין ביכורים ואינן קורין שאין יכולין לומר אשר נתת לי, וקשה, דהא תנן בפ"א דמהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא ומחנכה ואילך אינו מביא כלל, כדתניא בספרי ומייתי לה בפסחים לו מקרא דכתיב אשר הביא מארצך כל זמן שמצוין על פני ארצך שלא כלו לחייה מן השדה, וא"כ ק' אמאי אשה ועבד מביאין ביכורים הא הו"ל מ"ע שהזמ"ג, שאין מביאין אחר חנוכה, וגם מצות הקריאה נמי הזמ"ג שאין קורין

נוהגת המצוה בימים ובלילות, מ"מ חשיב מ"ע שהזמ"ג, כיון דהמצוה של יום זמנה רק ביום, ובלילה עבר זמנה של המצוה דיום, ואם לא הזכיר של יום שוב אי"צ להזכיר הזכרה זו של יום בלילה, ומה שבלילה נמי חייב להזכיר יצי"מ ההיא מצוה אחריתי היא, וכיון דשל המצוה רק ביום ושל לילה רק בלילה להכי חשיב זמ"ג.

ובביאור שיטת הטו"א והמג"א, נראה דלשיטתייהו אזלי, וי"ל דלהטו"א אין תלוי אלא בזמן הנאמר בהמצוה, ולא אכפ"ל בקיום בפועל, ולמג"א תלוי רק בקיום המצוה בפועל אם זמן שאין ראוי לקיום המצוה החשיב זמ"ג, ואם המצוה ראויה לקיומה בכל זמן לא חשיב זמ"ג.

וא"כ הנה סברת הטו"א דחשיב זמ"ג, תתבאר לפי שיטתו דזמ"ג תלוי בזמן הנאמר בהמצוה, ולא בקיום בפועל, א"כ גם אם בפועל מצות ק"ש והזכרת יצי"מ נוגות בין ביום ובין בלילה, מ"מ בהמצוה עצמה יש זמן.

אולם המג"א לשיטתו דתלוי בפועל אם המצוה מתקיימת בכל זמן חשיב שאין הזמ"ג, ולכך הקשה על הכס"מ דאם כל היום ראוי לק"ש א"כ הו"ל שאין הזמ"ג, והיינו משום דאין זמן שאין ראוי למצות ק"ש, ומה שזה מצות יום וזה מצות לילה, אלו החילוקים אינם באים לביטוי בפועל רק הם דינים בהמצוה עצמה שזו של יום וקיומה ביום וזו של לילה וקיומה בלילה.

ג

והנה בקידושין כט, א ילפינן דאין האם מצווה למול את בנה מקרא "כאשר ציוה אותו אלוקים" אותו ולא אותה. והקשו התוס' למ"ל קרא תיפול"ל דמ"ע שהזמ"ג הוא דאין מלין אלא ביום. עיי"ש.

וכי' הטו"א (חגיגה טז, הובא בקה"י סי' לב) ליישב, דמילה לא הוי זמ"ג מחמת מה שאינה נוהגת בלילה, כיון דמילה אינה נעשית אלא פעם אחת, והלילה

שהזמ"ג, ובהגהת חכמת שלמה להגרש"ק תמה דהלא אין המצוה תלוי בהזמן, אלא בחידושה של לבנה, רק שזה אינו אלא תחילת החודש. והיינו דסברת הגרש"ק כד' הטו"א דזמ"ג היינו דוקא כשמצד המצוה עצמה יש זמן, אולם בדעת המג"א מבואר דפליג, וס"ל דכל היכא דאין המצוה מתקיימת בכל זמן, חשיב מצוה שהזמ"ג. [ואכן כן מבואר בדעת התוס' כפי שהאריך בדברי יחזקאל סי' מה ונתבאר שיטת תוס' בכ"ד במקו"א].

ב

ונראה דנחלקו עוד הטו"א והמג"א לשיטתם, דהנה בכס"מ סופ"א מק"ש כי דיש שואלים מאי שנא דדרשינן "בשבתך" כל זמן שני אדם שוכבים גבי ק"ש של לילה, ומצי לקרות כל הלילה, גבי ק"ש דיום נמי נדרוש "ובקומך" כל זמן שני"א קמים דהיינו כל היום, ותירץ, דאה"נ דהא אמר הקורא מכאן ואיך לא הפסיד הברכות, ואילו לא היה זמן ק"ש היו ברכותיו לבטלה, והא דאמר בשעה שבני"א עומדים אסמכתא בעלמא הוא, עיי"ש.

והקשה במג"א (סי' נח) ע"ד הכס"מ, דלדבריו ק"ש מדאורייתא זמנה כל היום וכל הלילה, והו"ל מ"ע שלא הזמ"ג, דומיא דפילה כמ"ש בסי' קו ס"ב, ובגמ' איתא בהדיא דהו"ל מ"ע שהזמ"ג.

ובשאג"א סי' יב הביא ד' המג"א, וכי' בזה"ל, הנה אף שדברי הכס"מ אין נכונים בזה, מ"מ קושיא זו של המג"א לאו כלום הוא, דהא אפי' את"ל דק"ש של יום זמנה כל היום, ושל לילה זמנה כל הלילה, מ"מ כיון דשל יום אין זמנה בלילה ושל לילה אין זמנה ביום אלא עד הנץ החמה בלחוד, הו"ל מ"ע שהזמ"ג ונשים פטורים.

ובסברא זו ביאר שם לענין זכירת יצי"מ דאע"ג דקיי"ל כבן זומא דדריש ימי חייד הימים כל ימי חייד הלילות, וא"כ

ויש לבאר דסברת הטו"א לשיטתו דזמ"ג היינו היכא דהוי זמן בהמצוה, היינו דוקא כשאין קיום המצוה באותו זמן, אבל מה שאין מוטל עליו ואינו מחויב באותו זמן לקיים המצוה לא נחשב בזה זמ"ג. אכן אי נימא דתלי במה שאין מתקיים בפועל המצוה, אי"כ מסתברא מילתא דתלי האם הוי עת הראוי לכתחילה למצוה ואז צריך לקיימה, אבל אם אין זה זמן החיוב, אף שיועיל בדיעבד אם יקיים אז, מ"מ אי"ז זמן העומד לקיום המצוה.

מהגאון רבי ראובן יוסף שרלין שליט"א

כולל הלכות של הגר"י רפפורט שליט"א

(י) איזה דבר מנסיון המרגלים שיין לזמננו ממש?, ואם המרגלים היו צדיקים?

איתא בספרי זוטא ר"פ שלח, 'במספר הימים אשר תרתם' – אמר רבי ישמעאל: וכי ישראל תרו אותה והרי שנים עשרה בלבד תרו אותה, אלא לפי שהיו שלוחיהן, ששלוחו של אדם כמותו בכל מקום, ולכאורה יפלא כיון דהחטיאו שליחותם, הא קי"ל אין שליח לדבר עברה?.

המתענה בז' אלול שהיא תענית צדיקים מבני עולם הבא, ותמוה טעם התענית?

איתא בשלהי מגילת תענית זמנים שנהגו יחידים להתענות בהם [והמתענה בהם מבני העולם הבא, כלבו סימן סג, אליה רבה סימן תקף, ובגדי ישע שם], וחד מנייהו ז' אלול שאז מתו מוציא דבת הארץ במגפה, והובא בהרבה ראשונים וטור ושו"ע סימן תקף ס"ב, ולכאורה יפלא כיון שהיו רשעים שמרדו והמרידו בהשם יתרו, מה מקום לתענית צדיקים זו?, וכבר הפליא כן הרב בית יוסף, ולא מצא תירוץ מרווח לזה, ונלאו הפוסקים שאחריו ליישב דבריו, ולהעמיד תירוץ לזה.

אינו פוטר את החיוב הזה רק מפסיקו ודוחהו למחר, ולא דמי לתפילין וציצית דחשיבי מ"ע שהזמ"ג אע"פ שחוזר ותחייב למחר, דהתם כל יום ויום הוא חיובא בפני"ע ולא תשלומין עבור חיוב של אתמול, שהרי היה חייב גם אתמול וגם היום, ובזמן הלילה הוא פטור גמור על אותה שעה, שהרי למחר הוא חיוב חדש בפני"ע, אבל מילה אי"ז אלא הפסק במצוה ולא נגמרה המצוה ונתבטלה, ובהאיר היום אותה מצוה גופא הדרא עליה, לא חשיב זמ"ג.

ונראה דהטו"א בסברתו זו לשיטתיה אזיל, דהנה דברי הטו"א דמילה לא הוי זמ"ג מחמת מה שאינה נוהגת בלילה, כיון דמילה אינה נעשית אלא פעם אחת, והלילה אינו פוטר את החיוב הזה רק מפסיקו ודוחהו למחר, ובהאיר היום אותה מצוה גופא הדרא עליה, ולכך לא חשיב זמ"ג, סברא זו אתיא לפי שיטתו דגדר זמ"ג היינו רק היכא כשמצד המצוה יש זמן, וא"כ איכא למימר דאם אותה המצוה אינה מתבטלת בלילה ומה שאין נוהגת בלילה אי"ז אלא הפסק לא חשיב זמ"ג, אבל אי נימא כסברת המג"א [וכדעת התוס' וכנ"ל] דכל שאין המצוה מתקיימת בכל זמן הוי זמ"ג, אי"כ אין מקום לחילוק זה, דסו"ס בלילה אין המצוה מתקיימת.

ד

והנה בטו"א חגיגה (טז, ב ד"ה ויש) נקט דמילה שלא בזמנה אף דאין דוחה שבת, מ"מ אם שגג באופן דהוי טועה בדבר הלכה קיים המצות מילה, ולכך חשיב זמ"ג. [וכ"כ עוד אחרונים, ועיי עצמו"י באופ"א].

אכן עיי אבני"ז סי' תנט וסי' תקט שכי לדון במצות מעקה ומצות הריגת עמלק דחשיב זמ"ג, והנה הרי אם יעבור כגון בשוגג ויעשה מעקה או יהרוג עמלק, יקיים המצוה. [ויש לדון בזה בדין מצוה הבאה בעבירה].

שכתב הגרי"ח זצ"ל ב'בן יהוידע'
"שנשתקע בעבירה יום אחד".

**לזרז האדם לעשות תשובה ביום שחטא,
 ראה לזה מה'ראשית חכמה'**

ונתועררתי לפירוש זה ממה שכתב
 ה'ראשית חכמה' בשער היראה סוף פ"י,
 שהביא מימרת חז"ל הנ"ל ומפרשה
 בזה"ל: והטעם הוא אחר שהימים הם לבוש
 לנשמה, והיום הוא חלק שיעור קומה קטנה
 מהלבוש, נחשב עליו כאילו פגם בכל
 השנה, ולכן צריך זהירות גדול לבל יפגום
 יום מימיו, **ואם ח"ו יפגום שישוב ביומו,**
 כענין שוב יום אחד לפני מיתתו, שפירשו
 ז"ל (אבות דרבי נתן פרק טו, שבת קנג.)
 שנמצאו כל ימיו בתשובה, ופירש מורי ע"ה
 [הרמ"ק זצ"ל] שהכונה שיאירו ימיו מסוד
 התשובה העליונה, כמו שבעשרת ימי
 תשובה התשובה מתקנת כל ימי השנה,
 ומפני שכולם חוזרים אליה כן בחזרה כל יום
 ויום לבדו מאירים מהתשובה, ונמצאו כולם
 מתוקנים קודם בוא יום הדין של ראש
 השנה ועשרת ימי תשובה, הובא דבריו
 בחומש 'עבד המלך' (בפרשה אות ז).

**בביאור דברי רבי ישמעאל שעם ישראל
 נענש ארבעים יום כזמן שהלכו המרגלים,
 מטעם שהיו שלוחם, למרות שאין שליח
 לדבר עבירה**

ומה שמבואר בספרי זוטא ששלחו של אדם
 כמותו, היינו לעצם השליחות מתחילתה
 שהיו כלל ישראל רוצים בה, ועל זה אינם
 נענשים, ושפיר הוי שליחות, ומה שנעשו
 עמהם היינו שגם הם מרדו על ידם בהשי"ת
 – על ידי השליחות, אבל חטא עצמם
 שבחרו גם למרוד בהשי"ת ולא להאמין
 לציוי משה רבינו ע"ה מפי השי"ת ולשני
 המרגלים הכשרים, נחשב גם להם כאילו
 תרו הארץ מ' יום, ומעלה עליהם הכתוב
 כאילו הם רגלוה, שעל ידי אותם מ' יום
 הוסתו גם הם, ומסקנתם שוה למרגלים,
 אבל ודאי אין הכונה שלוחם ממש לעצם

**העובר עבירה יום אחד בשנה כאילו חטא
 כל השנה**

ובחגיגה סוף דף ה קאמר רבי יוחנן: וכי
 ארבעים שנה חטאו, והלא ארבעים יום
 חטאו, אלא לומר לך כל העובר עבירה
 אפילו יום אחד בשנה, מעלה עליו הכתוב
 כאילו עבר כל השנה כולה, וכבר הפליאו
 הקדמונים דאם היו צריכים להענש כנגד
 הימים, לא היו צריכים לעונש יותר
 מארבעים יום, כימי החטא, ומדוע נגזר
 עליהם פי כמה וכמה מהחטא וכנגד יום
 אחד שנה שלמה?

**הנפק"מ בזה ש'כאילו חטא כל השנה'
 שאמרו כן חז"ל**

**ובגוף דברי חז"ל יש להבין מה
 המשמעות 'שכאילו חטא כל השנה',
 ולא יזה נפק"מ אמרו כן חז"ל,**

והרי חטא רגע אחד גם חמור מאוד, ובמה
 מיחד יותר זה ש'כאילו עבר כן כל השנה',
 שזה יביאנו להמנע מהחטא יותר, ונראה
 דמלבד שבאו להגדיל ולהפחיד מלחטאו, יש
 כאן ללמוד ענין זירוז התשובה, דכשעובר
 יום שלם אז נפגם היום⁵ וכן במשהה
 תשובתו ולכך רצו שימהר לעשות תשובה
 ככל האפשר בלתי יפנה יום ויהא יום
 מקולקל ופגום ומלוכלך בחטא, שנראה דלא
 אמרו חז"ל זה רק כשעובר כל היום בחטאו
 היינו שהוא דבוק ואביק בחטא כל היום אי
 נמי שלא שב כל היום כולו מחטאו, אז
 כאילו חטא כל השנה, אבל לא בעשה חטא
 אחד רגע אחד, וכ"ש בשהתחרט עליו אף
 אם אין תשובתו גמורה, ויסוד הדבר ממה

⁵ כידוע מהזהר הקדוש בהרבה מקומות להתודות
 לפני השינה, בפרשת וישב קצא. ועוד, מובא
 ב'יסוד ושורש העבודה' שער ז (הבכורות) פרק יב,
 וה'חפץ חיים' בספרו זכור למרים (פרק כה) כתב
 גבי תשובה בסוף היום: 'וזו היא המעולה שבכל,
 שלא נרשם עדיין למעלה כלל'. וכן נזכר בשל"ה
 (מסכת חולין פרק דרך חיים אות קע) 'מתוודה
 בכל לילה קודם השינה' מובא באליה רבה רלט ג.

טובה מרובה [ומהרש"א בחגיגה כתב דהכונה דרך לא מועטת ממדת פורענות, ולא בדוקא תמיד פי כמה ממנה], והניחו בשאלה, אבל האחרונים ביארו דהיה חסד שבתוך מדת הדין כאמור, ויותר מזה שהרי לא נענשו רק מ' יום גרידא לפי המדרש בפתיחה לאיכה פיסקא לג, שמתו רק בט' באב בכל שנה, נמצא שחטאו המרגלים רצופים [וכן יתר העם שהתחבר עמהם במעשה], והשי"ת פרע להם מפוזרים, שהוא קל יותר, וכנזכר בפירוש רבי עובדיה ספורנו זצ"ל.

ויסוד הדבר כבר כתב ה'עקדת יצחק' בפרשה (שער עז אות יז) שהחשיב השליחות למצוה, ולכן תלה להם מ' שנה עד שנפרע מהן, וכ"כ המהרי"ט זצ"ל בשם אביו המבי"ט זצ"ל (שו"ת מהרי"ט כרך ב חא"ח סימן ח ד"ה ועל מה) אחר שהביא הערת תוספות בסוטה הנ"ל כתב וז"ל: והרב אבא מארי זלה"ה תירץ דלא היו ימי העונש אלא כימי החטא בלבד, לפי שאמרו בפרק יש נוהלין (רשב"ם ב"ב קכא סע"א מהמדרש הנ"ל) דבכל יום של ט' באב היו חופרים להם קברות וכו' והיו מתים יד [צ"ל טו] אלף ופרוטרוט בכל שנה, נמצא שלא היו נפקדים לדונם אלא יום אחד בכל שנה שהוא יום תשעה באב קבעו בכייה לדורות, והכי דייק דהוה ליה למימר שנה ליום תשאו את עונתיכם, אלא הכי קאמר כמספר הימים ארבעים יום יום בכל שנה תשאו את עונתיכם" הובא בעיון יעקב סוטה יא. והחיד"א זצ"ל בפתח עינים חגיגה ה: ועוד.

וכן כתב מעצמו התו"ט סוף פ"א דסוטה לישב הערת התוספות: **דלא קשיא ולא מידי שמפני מדה טובה הוצרך הפרענות להתאחר כל כך, ועדיף לחיות חיי צער, מאשר למות מיד, כדמוכח בסוטה פ"ג מ"ה גבי זכות תולה במים המרים, וכ"ש אנשי המדבר שחיו בריוח, וכ"כ שם בחידושי מהרי"ח זצ"ל בשם הגר"ז מוילנא זצ"ל בדקדוק יום לשנה ולא שנה ליום,**

דבריהם והוצאת הדיבה שהמרגלים עצמם חטאו יותר, נענשו יותר, ומתו במגפה ומיתה משונה, ויתר העם מתו בקבריהם בגיל שישים מידי שנה בט' באב, הרי שאין עונשם שוה.

המרגלים נענשו יותר מעם ישראל, למרות שגם ארבעים שנה במדבר ניתן לסבל עינוי ונסיון, מחד גיסא

והנה בחטא המרגלים היה חטא עצם המרגלים שדברו לשון הרע על הארץ והסיתו כולם למרוד בהשי"ת, וחטא העם שקבלו לשון הרע, ומתוך כך גם הסירו בטחונם בהשי"ת, והמרגלים נענשו בחומרא רבה יותר ובמגפה ומלשונם תולעים לטבורם או באסכרה כבסוטה לה, ומתו זמן קצר אחר דבריהם, לעומת זאת חטא העם היה קל יותר, ועל ידי תפלת משה האריך השי"ת אפו שלא ימותו מיד אלא בגיל שישים במשך מ' שנה, ומחד צד הוא גרעון ונסיון גדול וכמו שנאמר שהולכים מ' שנה למען ענותם ולנסותם, וזהו שאמר שכנגד כל יום של המרגלים נחשב לעם ישראל על ידי השתתפותם גם להם כאילו הלכו מ' יום, ולכן נענשו באורך זמן גדול של מ' שנה, ולכן אמרו חז"ל שהשי"ת קיצר למרגלים הדרך למ' ימים בלבד, אף שמהלך כל ארץ ישראל גדול יותר, כדי שלא יטלטלו יותר בגלותם.

החסד שבדין בזה שטלטלם במדבר ארבעים שנה ולא חיסר להם דבר

אכן מאידך גיסא הוא חסד גדול שבתוך מדת הדין שלא כילם ברגע אחד יחד עם המרגלים, אלא נתן להם חיים שנים רבות במדבר ולא חסרו דבר, והולידו בנים לירש הארץ, והתפללו ושבבו בתשובה שלמה, עד שמיתתם כפרה להם [לחלק דעות] על חילול השי"ת שגרמו, ובזה מיושב הערת תוספות סוטה יא סע"א על הגמרא בחגיגה הנ"ל שהשי"ת דן אותם יום לשנה וכמו במדה טובה שנדרש שם, והרי קיי"ל דמדה

והגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה או"ח ג,יד) ביאר⁶ כונת הרב בית יוסף **שהתענית שלא התקבלה תשובתו, היינו שנדע שיש חטאים גדולים שהתשובה אינה מתקבלת, ונדע גדול עונשי החטאים, שמצטערינן על מה שלא נקל כל כך לשוב בתשובה שלימה שהרי אנשים גדולים כמוהם לא זכו שתתקבל תשובתם משום שלא היה תשובתם שלמה, ויש לנו לדאוג על עצמינו שנזכה לתשובה שלמה, עכ"ד, אכן לא ברור לדבריו מה הענין לעשות יום תענית לכבוד זה, וכבר ידענו שחטא חילול ה' מתכפר במיתה בלבד וכן מינות כמו שהביא שם מחז"ל, וגם למה דוקא ביום ז' אלול היה מתאים יותר באלול או עשרת ימי תשובה, והיכא שמענו תענית עבור מצוה קשה, גם י"ל דוקא להם שהסיתו והיו תחת הנהגת השם צמודה, ממילא הכפירה שלהם חמורה יותר, לא כן אנן, וכמ"ש הסטיפלר זצ"ל בחיי עולם ח"א פרק יט**

⁶ מהר"א הלוי זצ"ל בפירושו למגילת תענית, וכן הבגדי ישע המובא בהערה לקמן, וכן הפנים יפות המצוין בהערה לקמן, כולו הבינו דברי הרב ב"י כפשוטם שמתענים עליהם, ולהכי כולו הקשו עליו ממתניתין דאבות ה"ח שהמחטיא הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ודחו משום כן תירוצו. והגר"מ פיינשטיין זצ"ל ממאן בכלל לקבל פשט בב"י כפשוטו, ולכן נצרך לבאר, שאין התענית עליהם, כאמור מעלה. ובאמת הך דתנן שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, להרבה מפרשים הכונה שלא יקבל סיוע משמים לזה, אבל אם שב, שפיר מקבלין אותו, ועיין תוי"ט בדברי הרמב"ם שאף מונעים וכו' ויש אריכות, ובכללות נראה דאלו ואלו דברי אלוקים חיים, דודאי עיקר התשובה הפשוטה אין מונעין לכולי עלמא, וכיון ששב כדבעי, מתקבל לכו"ע, ורק לתשובה מעליא שלזה צריך זכות גדולה וטוהר גדול להיות הוענות כלא היו, ומבלי סיוע גדול משמים, לא יצלח, בהא קאמר רמב"ם זצ"ל כיון שהחטיא הרבים, אין מספיקין, ולא יצלח, וכמבואר שלהי יומא שלא ישב הוא בגן עדן, ותלמדי דרכו בגהינום, אבל בעיקר התשובה, ודאי יתקבל, ולא שייך טענה הנ"ל, כיון ששב בכל כוחו, והם לא שבו. ויש להאריך, ועת לקצר.

דטובה גדולה עשה, שאם מתים במ' יום לא היה להם ילדים, ונפרע מהם מ' יום רצופים שחטאו, מפוזרים דרך בט"ב מתו, והגיע להם טובה גדולה עכ"ד, וכן מכוון לזה המלבי"ם זצ"ל שגם העונש מצד מדת הרחמים, שזה שנעו במדבר משך שנה שלמה לטובה יחשב, ולרחמים גדולים שע"י הגלות כיפר להם עונש המות והכליון, ועל כן סבלו שנה ליום" ובכך גם לא יתמו במדבר והפחותים מכן כ יכנסו לארץ ינחלוה וינחלו עולם הבא ויקומו בתחיה וזה אני ה' מדת הרחמים וכו' עכ"ד, וכן מתבאר בתנא דבי אליהו פרק כט שעל ידי תפלת משה, השם יתברך האריך אפו, הגם שלא העביר הגזרה, והיינו שזכות להם שלא נענשו בפעם אחת ובבת אחת מיד.

והנה מבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל שהמרגלים עצמם מתו בז' אלול במגפה, ועלה קבעו לדורות תענית יחידים צדיקים, אבל לא מבואר מדוע נשתהה כל כך הרי כבר בט' באב הוציאו דבה והסיתו העם, וע"ז כתב הרב"י שהשתרבבו תולעים מלשונם והתמצו בחולים רעים עד ז' אלול ואז מתו, והב"ח כתב שזה דוחק, כנראה דבמגפה משמע מיד, ומ"מ כתב הרב"י להקשות למה התקינו תענית ביום שמתו, שמחה מבעי ליה באותו יום, כדכתיב באבוד רשעים רינה וכתב "ושמא מפני שלא זכו שתתקבל תשובתם מצטערינן, דמסתמא שבו ולא נתקבלו".

ולא מבואר כונתו אי לא נתקבלו הרי פגמם גדול שמתו ברשעותם שאין תשובתם מספקת מגודל החטא או שלא שבו באמת בכל לבם, ולמה להתענות, ולולי הדוחק אפשר כונת הרב בית יוסף להשיב רק על קושיתו שיעשו שמחה ביום ההוא, ולא למה מתענים [ורבינו המגן אברהם ס"ק ב, לא הבין כן] וכבר כתב הב"ח דמה שתירץ אינו מתקבל.

שאחר חטאם עדיין היו בכלל 'אנשים' היינו צדיקים, רק גבי מרגלים ששלח יהושע כתב כן, וכבר העירו כן גם בשל"ה הנדמ"ח מהדורת יד רמה, ורצו לומר שהתחלף למג"א בן שם לדבריו גבי קרח, ודוחק, וגם הגר"י איבשיץ זצ"ל בתפארת יהונתן [ד"ה איתא במדרש] העתיק משל"ה שצדקים גמורים היו, ומבאר שידעו שלאחר כניסתן, ימות משה רבינו, לכן מסרו נפשם, כדי ללמוד תורה ממשה.

גם הרב בעל החות יאיר במקור חיים סימן תקף, כתב בטעם התענית "כי גדולי ישראל היו, ועל חטאתם קבלו מיתה מנוולת, וחלילה לומר באבוד רשעים רינה, דא"כ גם נדב ואביהוא חטאו כמה חטאים כדאפליגו חז"ל", אבל צ"ב הדימוי, הגם שנזכר דברים בהם, לא נזכר מרידה בהשי"ת, גם חטא יחיד עשו, לעומתם המרגלים המרידו כולם; והמאמר מרדכי כתב על דברי השל"ה הקדוש "וצריך עיון" (ולא ביאר יותר) הובא בכף החיים (אות יד), והגר"ר יצחק פלאג'י זצ"ל (בנו של רבי חיים פלאג'י זצ"ל) בספרו הנחמד 'יפה ללב' סימן תצג (אות ג בנדמ"ח) הביא דברי המג"א בשם השל"ה, וכתב, דמה יענה למשנה מפורשת בסנהדרין פ"י מ"ג שמרגלים אין להם חלק לעולם הבא הצפון לצדיקים, אלמא רשעים הם, ובדבריו בסימן תקף, ציין למ"ש חז"ל גבי מרגלים 'רשעים הללו שראו ולא לקחו מוסר', והניח שם שום בקשיא, והאגרות משה (שם) כתב: שהמרגלים בפרהסיא אמרו חזק הוא ממנו לכל ישראל ובפני משה ואהרן, והוא מינות וכפירה בתורה והסיתו ישראל לכפור ביכולת הקב"ה ובהבטחתו שיכבשו הארץ שלא כדרך הטבע, והדיחו את ישראל בחוצפה כזו נגד משה ואהרן, וכי יש כופרים גדולים מהם, ונמצא שודאי היו רשעים גמורים וכו' ורק לאחר ששבו כל ישראל אולי גם הם שבו, וכתב דמה שכתבו של"ה ומגן אברהם שהיו צדיקים לא מובן כלל, גם לא

בטעם 'למה לא נקבע הנהגה נסית לדורות?'⁷.

והלבוש מעתיק על דרך הרב בית יוסף: ואע"פ שרשעים היו ובאבוד רשעים רינה, מ"מ ברור הוא כי בבא צרתם עשו תשובה ולא נתקבלה, ולפי שלא נתקבלה תשובתם **חשבינ ליה ליום צרה**, ומתענים בו, עכ"ל ולא נתפרש כל הצורך כנ"ל.

והב"ח מבאר דהאמת שכל ישראל נענשו על ידם, לפי ששמעו לקולם, ונגזרה עליהם גזירה וצרה גדולה שימותו במדבר, ועל כן מדרך התשובה קבלו עליהם להתענות ביום זה לדורות כדי שישימו ללבם העון הגדול ששמעו לקול הרשעים ולא יחזרו עוד לעשות כמעשה הרשעים עכ"ל ולדבריו כלל לא צמים עליהם. ולא מובן למה בז' אלול, יום מיתת המרגלים צמים כי גזרה שימותו במדבר היה בט"ב ואי לא סגי בט"ב שכבר צמים יבחרו יום אחר ומה התיחד ז' אלול, וכן ראיתי שהתקשה בזה המאמר מרדכי ס"ק ד, וכתב שתרוצו אינו נכון דביום מיתתם היה להם לשמוח על שמתו בני אדם שבא להם תקלה (רוחנית) על ידם לכן דברי הב"י נראים יותר, וגם בתרוצו יש לפקפק, לכן כתבו בתורת 'שמא' עכ"ד.

והמגן אברהם ס"ק ב אחרי שציטט תירוץ הב"י כתב **"ובשל"ה כתב שהיו צדיקים עיין שם"** וכן העתיק האליה רבה והשלחן התמיד, ובאמת עיינתי בשל"ה בחלק תורה שבכתב פרשת שלח, לא מצאתי שכתב

⁷ וזה תורף דבריו שם: הדין נותן כשמתנהגים בנסים גלויים כל הזמן, אם יחטאו יענשו מיד בעונש נפשות כי תגדל העון מאוד למרוד ביוצרו בזמן ובשעה שרואה בחוש כמה יוצרו מחבבו ומקרבו ואוהבו וכמו שהיה באמת אצל דור המדבר, ואילו היה מתקיים תדיר הנהגה נסית העולם היה חרב בזמן קצר ע"י חטאי ב"א, ורצון השי"ת בקיום בריותיו, כ"ש עם סגולתו, אבל כשעולם כמנהגו נוהג אף שחוטאים הקב"ה מאריך אפו זמן רב כפי הסכמת חכמתו עד דגבי דליה [ב"ק נ].

הענין אין נאות לו, ורק לקדושים אשר בארץ הוא, אבל לא לקטנים כמוהו, ומוליד ברעיוניו פעולות מגונות אשר עשה בימי קדם, ואף שכמה פעמים התחרט והתמרמר על זה, דבר זה משכחו, והוא אינו מזכירו רק בדבר שנאות לו לענינו לשיטתו, כדי להקטינו ולהשפילו בדעתו שלא תהיה לו שום תשוקה למצוה ההיא.

ואף כאן, כשבאו לרגל הארץ התגבר היצר עליהם לומר לנצח עם רב כזה וגבורים כאלו, צריך לזה זכות גדולה ונוראה אבל לא לאנשים כמונו שזה מקרוב עשינו העגל, וגם בשר תאווה.

וזה היה אצל מרגלים וכעת מבאר כיצד שיין אצל כל אחד ואחד מהאומה הקדושה וזל"ק: והוא, דאם נבוא לאיש הישראלי ונאמר לו אתה מאמין שיש שכר גדול למקיימי התורה. ישיב לך, בודאי אני מאמין באמונה שלמה שיפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז. ואם תאמר לו אם כן למה אתה מתרפה מלימוד התורה ועל ידי זה בא ממילא רפיון גדול לקיום המצות. ישיב לך, אמת אשרי מי שזכה ללימוד התורה ולקיום מצותיה ויזכה בזה לעונג גדול של חיי העוה"ב, אבל מי יוכל לזכות לזה אם לא אנשים יחידים בעולם, כי לזה צריך להפקיר כל כחות הגוף ולא יהיו חיי חשובין אצלו כלל, דהיינו שצריך לפרוש מכל עניני העולם ולישב בבית המדרש יום ולילה, ויהיו כל מחשבותיו דבוקות בה' ובתורתו. ולהנהגה כזו צריך להיות איש קדוש, איש כזה זוכה לגן עדן, אבל לא אנשים פשוטים כמוני.

אכן באמת זוהי טעות מעיקרה, לא חייבה תורה לבעל הבית שילמד כל היום וכל הלילה ולא יתעסק בעסק כלל, רק שיתעסק בעסק ויקבע עתים לתורה. אכן זה צייתה התורה שיהיה העסק באמונה ובלי תרמית, כמו שאחז"ל (שבת לא) ששואלין לו לאדם נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה. וכן בכל המצות, כאשר נתבונן היטב נמצא

מתורץ טעם התענית, ולא היה לו לדחוק נגד פשטות דברי חז"ל שלא הוזכר ששבו בתשובה, וא"א לומר ששבו בתשובה גמורה עכ"ד.

ובאמת כתב ה'חפץ חיים' (בפתיחת ספרו) בהבלעת לשונו, דבר המחריד כל לב בקוראו הפרשה, והוא: **שכל סיבת גלותינו עתה הוא העיקר רק בשביל מעשה המרגלים**, והביא קרא בתהלים קו, כז וברש"י [הוא חז"ל בשלהי תענית], ורמב"ן בשלח יד, א, עכ"ד; ואפשר התענית יחידים נקבע אחר שהמתין להם השי"ת למרגלים באריכות אפים כשלושים יום⁸ שישבו בתשובה כעין זמן בית דין של מטה, אולי יחוסו על נפשם ונפשות ישראל, יתחרטו ויוציאו הדברים מלבם, וכשלא שבו מתו במיתה משונה זו, ומאז נגרם כליה על כל המוסתים יחד, ועל דא קמצטערין כי בעת הזאת נגרם הגלות הגדולה על הכל מבלתי יכולת לשוב, ועד עתה אנו מצרים עלה, והיינו מלבד תענית ט' באב על הכל על עצם המרידה, אנו מצטערים שלא שבו בעת שהמתין להם השי"ת ברחמיו כשלושים יום עד דגבי דיליה ונעל דלתות תשובה בזה, וכעין ט' באב שני הוה. זה הדבר שאירע לפני 3334 שנים, בתאריך ז' אלול 2449 לבריאת העולם, המצער עד ימינו ממש.

ואסיים בדברי השמירת הלשון חלק ב פרק יט פרשת שלח, שנמצא גם אצלינו מין יצה"ר זה של מרגלים, וזה לשון קודשו: והנה ידוע שדרך היצר להתהפך בתחבולותיו, ולכך הוא יושב על שני מפתחי הלב, דהיינו לפעמים הוא מטיל גאות בלב האדם לחשוב בנפשו שהוא מיראי ה' ואפשר אף מאוהביו, וכשהוא מתבונן באדם שרוצה להתחזק באיזה ענין לכבוד ה' יתברך כדרך האוהב הנאמן, הוא מפיל עצבות בלב האדם, וחושב שזו המצוה או

⁸ יסוד הדבר עיין להרב יעב"ץ זצ"ל במור וקציעה סימן תקף. עיין עוד בפנים יפות בפסוק וימותו.

רק בשבוע שעבר כתבנו פה על מלחמת גוג ומגוג, וכך כתבנו: "בפרשתינו (י ט) מופיע פסוק נוסף הקשור לעניין מלחמה זו: "וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הָעָר הָעִיר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם". על איזו מלחמה מדובר כאן? כותב רבינו בעל הטורים: "לדורותיכם, וכי תבאו מלחמה. רמז למלחמת גוג ומגוג העתידה לבוא לימות המשיח [ספרי]. תבאו מלחמה בגימטריא מלחמות גוג". מבואר מכלל דברי רבותינו: ראשית, שמלחמה זו שתהיה בסוף הימים תהיה 'בארצכם', היינו בתוך ארץ ישראל. שנית, שהמלחמה תהיה עם 'אויביכם', וכבר הזכרנו כמה פעמים את דברי רבינו בחיי ש'אויביכם' זהו תואר לישמעאל ששנאתו לעם ישראל היא שנאה עמוקה יותר מבני עשיו. עוד מתבאר כאן שבמלחמת גוג ומגוג עם ישראל יריע בחצוצרות, ולולי דמסתפינא אמינא, ובהקדם היסוד הידוע שאת כל דבר ניתן לפרש בכמה אנפין וכפי שהארכנו כמה פעמים, שאולי האזעקות שנשמעות בשנים אלו בכל רחבי ארץ ישראל הם בחינת חצוצרות בזעיר אנפין. נוסיף את דברי בעל הזרע שמשון המזכיר ש'גוג ומגוג' בגימטריה שבעים, כי כל השבעים אומות יהיו שותפים במלחמה זו, עושה רושם שאנחנו כבר עמוק באמצע התהליך". עד כאן ציטוט משבוע שעבר.

והנה במרחק של שבוע בלבד, אנחנו כבר עמוק עמוק בתוך הסיפור. אז ראשית, לפי דרכנו למצוא רמזים בגימטריאות, נשים לב למילים 'הצר הצר' (ככתוב

שלא החמירה התורה כלל על האדם. וזהו מה דכתיב בקרא עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך, ענה בי. **ורק העיקר צריך להזהר שלא להיות ח"ו מורד במלכו של עולם, דהיינו שלא לבטל ח"ו בידים מצוות עשה של תורה שלא לקיימן**, או לעבור בידים על הלאוין שבתורה. אבל אם איננו מורד, בודאי יזכה למעלה באופן היותר נעלה.

וכאשר רואה היצר שבאופן זה לא יוכל לפתות האדם. מתחיל לפתותו בפנים אחרים, אמת שהקב"ה מתרצה לאדם אם רק יקבע עתים לתורה, אבל תדע שכאשר תבוא לחשבון של מעלה לפני כסא הכבוד, שם מדקדקים מאוד בענין לימוד התורה, [כהאי גוונא בענין קיום המצות], אם היה כהוגן ובלי שום פניה בעולם, וגם אופן הלימוד אם הפסקת באמצע בדברי שיחה בטלה, וכהאי גוונא שאלות חזקות ואתה ידעת שאלהי השמים הוא אלהים אמת, ומי יוכל לזכות בדן כי אם צדיקים גמורים. הנה בכל טענות אלה בא היצר הרע על האדם כדי לייאשו ולהקטינו, שיהיה מתרשל מעבודת ה' יתברך. והנה אף שבאמת כל אלו הטענות הן צודקות, אבל היצה"ר משכיח לאדם שהקב"ה שהוא אוהב חסד ורוצה לזכות בריותיו, ברא בשביל זה התשובה, שהיא קודם לעולם. ועל כן אם מצא את עצמו שעשה המצוה או לימוד התורה שלא כהוגן כל כך, צריך תיכף להתחרט על זה ולקבל על להבא להתנהג כהוגן.

י"א) יקרים מפז / הרב פנחס זלצמן,
ראש כולל ש"ס 'זרע שמשון'
באסטאן, ביתר עילית

נבואות חז"ל על מלחמת עם ישראל
מול פרס.

**"אם חפץ בנו ה' וְהִבִּיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ
הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ" (יד ח).**

ראיות ברורות, שרומי זו המדינה הגדולה של הנוצרים שבמאות השנים זו ארצות הברית של ימינו. ועל אומה זו אומרת הגמרא במסכת יומא י, א: **"עתידה פרס שתיפול ביד רומי"**, (שבעת כתיבת השורות נראה שמצטרפת ללחימה), ודכתבו התוס' לע"ז שם: **"והא דאמרינן עתידה פרס שתפול ביד רומי היינו סמוך לביאת המשיח, כדאמרינן (סנהדרין דף צח, ב) עתידה מלכות רומי שתפשוט על כל העולם תשעה חדשים"**.

אז חז"ל הקדושים ראו וידעו בבירור כל מה שקורה, וכל מה שיקרה. והנה שם המלחמה שנתנו לה מומחי הבטחון הוא **'עם כלביא'**, ואין צל של ספק שכל זה בהשגחה פרטית מופלאה, כי ברור שהם לא חיפשו בזוהר הקדוש שנביא לקמן, או ברמח"ל את ההגדרה הזו, אבל משמים כיוונו אותם לזה, כי פה זה באמת התכלס'.

אז ראשית אציין לדבר נפלא שנתפרסם בשם הרמח"ל (מובא בספר אוצרות רמח"ל עמ' קה): **"הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה. כבר ידוע שהרבה מלחמות צריכים ישראל לעבור עד שינוחו ממלאכתם, והמלחמה האחרונה יהיה מלחמת גוג ומגוג שאז יקום ישראל כארי וכלביא לנקום נקמתם מן האומות אשר לחצו אותם בגלותם, ובאותו הזמן הרבה יהיו שישתעבדו תחת ישראל והם יהיו גרים גרורים, ויהיו מהם גם כן שיזידו ויעלו להלחם עם ישראל, ולהם נאמר 'ויצא ה' ונלחם בגוים ההם וגו'', וזהו הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא, שכך טבעו של הארי כשרואה אדם אחד מונח על הארץ כמת, אזי מסיר עצמו ממנו, אבל כשרואה שרוצה להתגרות עמו הולך עליו ומפילו עד עפר"**.

(בפסוק, חסר) שהם עולות בדיוק מופלא: **ה'תשפ"ה**. והנה ההסתברות למצוא גימטריה אחת פעמיים באותו פסוק, היא נדירה מאוד. אבל שתי מילים לאחר מכן נאמר 'והרעתם בחצרות', והסברנו שבוע שעבר שאולי הכוונה לאזעקות הנשמעות בארץ ישראל, אז הנה **'בחצרות'** (ככתוב בפסוק, חסר) עולה שוב: **ה'תשפ"ה**.

אבל מה יקרה בתוך המערכה הזו, אז התנא הקדוש יונתן בן עוזיאל שגם שבוע שעבר הארכנו בדבריו, כותב לנו בתרגומו לתורה בפרשת לך-לך בדיוק מה יהיה, בפסוק שנאמר על אברהם אבינו בברית בין הבתרים: **'וְהָיָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו' (בראשית פרק טו, יב)**. מבאר התרגום יונתן שכל מילה בפסוק מרמזת לגלות שעם ישראל עתידים לעבור, והוא מסיים: **"נִפְלָה, דָּא הוּא פֶּרֶס דְּעֵתִידָא לְמִיפֹל וְלִית לֵיה זְקִיפָא וּמִתָּמֵן עֵתִידִין לְמִיִּסַּק עֲמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל"**. ובתרגום לשפתינו: **'נופלת שכתוב בפסוק, הכוונה לפרס שעתידה ליפול ואין לה תקומה ומשם עתידים לעלות בני ישראל'**. קורה או לא?

וכך גם בפרשת בלק על הפסוק: **'וְהָיָה אֲדָוָם יִרְשָׁה וְהָיָה יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבִיו וְיִשְׂרָאֵל עֲשָׂה חֵלִיל'**, (פרק כד, יח) כותב התרגום ירושלמי: **"וְהָיָה פֶּרֶס יִרְתִּי טוֹרָא דְּגִבְלָא לְבַעְלִי דְּבִיּהוֹן וְיִשְׂרָאֵל יִתְגַּבְּרוֹן בְּחִיל תְּקִיף"**. ובתרגום לשפתינו: **'ויפלו פרס יורשי הר הגבל ביד שונאיהם, וישראל יתגברו בכח חזק'**.

מבואר בדברי חז"ל המפורשים, שבסוף הימים פרס תיפול ביד עם ישראל. גם בגמרא בעבודה זרה ב,א. שאלפי ישראל ילמדוה השבוע בש"ק במסגרת הדף היומי, נאמר ש"רומי ופרס הנך משכי במלכותיהו עד דאתי משיחא", שתי אומות אלו רומי ופרס תמשך מלכותן עד שיבוא המשיח. וכבר ביארנו בעבר ע"פ

השגרה, כי גם שבוע שעבר לא היה כל כך טוב שרק נבקש לחזור לשם, הרי רק שבוע שעבר הנושא היה הממשלה וגזירת הגיוס, אז אנחנו לא מצפים רק לממשלה שלא תפגע בלומדי התורה ותחוקק חוק גיוס טוב ובלי מכסות וסנקציות, אנחנו רוצים, לבוא אל אבא הביתה, להתכנס כולנו בבית מקדשינו ותפארתינו, לעלות ולראות את פני ה' א-להי ישראל בהר הקודש בירושלים. נפתח את הפה ונבקש בפה מלא מבלי להתבלבל: **מלכות שמים מלכות בית דוד ובניין בית המקדש**. להערות: והארות:

p0504102192@gmail.com

בס"ד

מהגה"ח רבי אברהם זלצמן שליט"א

מח"ס אדני פז על סוגיות הש"ס.

י"ב) מדוע עם ישראל נענש לא

להיכנס לארץ

א.

במדבר פרק יד פסוק לד - לו (פרשת שלח)

בְּמִסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתָּם אֶת הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׁאוּ אֶת
עֹנֵתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֶתֶם אֶת תְּנוּאַתִּי:
אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל
הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעֲדִים עָלַי בְּמִדְבָּר
הַזֶּה יִתְמוּ וְיָשָׁם יָמֵתוּ:

פרשת המרגלים, היא מן הפרשות הסבוכות בתורה, שהמרגלים נשלחו לאחר ששאלו את ה' האם לשולחם, וסיפרו את מה שראו בעיניהם. ולא חלקו עליהם יהושע וכלב, פרט לכך שיהושע וכלב האמינו בה' שיעזרם לכבוש את הארץ, והמרגלים סיפרו את מה שראו בעיניהם וקיבלו מורכ לב.

ואכן המרגלים נענשו בחומרה גדולה, על מעשיהם, על דיבורם על ארץ ישראל, אך מדוע עם ישראל נענש בכזה עונש חמור, לא להיכנס לארץ ולהסתובב במדבר

ומציאה מצאתי בדברי הזוהר הקדוש על פסוק זה (דף ריא א): "ר' אבא אמר הן עם כלביא יקום, זמינין האי עמא למיקם על כל עמין עכו"ם כאריה גיבר ותקיף ויתרמי עליהו, ארחייהו דכל ארייותא למשכב על טרפייהו אבל עמא דא לא ישכב עד יאכל טרף". ובתרגום לשפתינו (עם ביאור בסוגריים): **עתידין העם הזה לעמוד על כל העמים עובדי כוכבים ומזלות כאריה גיבור ותקיף, וליפול עליהם**. דרכם של האריות לשכב על טרפם (לאחר שהרגוהו ולנוח), אבל העם הזה לא ישכב עד יאכל טרף (כלומר עד שיאכל שלל האומות, או שיפעל במהירות ובזריזות כלביאה).

אז כל מה שחז"ל הקדושים אומרים קורם עור וגידים, והכל מתקדם לכיוון, אבל אם מישהו לא רוצה את מה שהשם יתברך נותן, אז המצב לא טוב כמופיע בפרשתינו. אז הבה לא נהיה כאותם מעצבי דעת קהל (כולל העיתונאים החרדיים), שמוכרים כל הזמן שצריך רק להתפלל שתוסר הצרה מעלינו ונוכל לחזור לשגרה, הגיע הזמן להבין שאנחנו צריכים להתפלל בעיקר על מה שחז"ל הקדושים אומרים במפורש שזה יהיה תפקידנו באחרית הימים, כי חז"ל הק' שראו הכל, אומרים לנו במפורש, לא ביוורטים נחמדים, אלא שחור על גבי לבן, **מה עלינו לעשות בסוף הימים כדי שזה יקרה**. על דברי רשב"י שעם ישראל מאס בשלשה דברים בימי רחבעם, במלכות שמים במלכות בית דוד ובניין בית המקדש. "אמר רבי שמעון בן מנסיא: **אין מראים סימן גאולה לישראל עד שיחזרו ויבקשו שלשתן**", אז יש לנו תפקיד ברור ומוגדר בדיוק לדור שלנו, באיזה מצב רוחני שלא נהיה, פשוט לפתוח את הפה, ולבקש במילים ברורות: "אחר ישובו בני ישראל וביקשו את ה' א-להיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים". הפתרון האמיתי זה לא לבקש שוב את

זזה עפ"י השתדלות של האדם להשיג את צרכיו וה' מסייע בעדו לאחר שמשדל לעשות את שביכולתו. (ב) ויש מסלול שהוא על טבעי, שאין מקום ליכולת של האדם במציאות אלא ה' עושה את הכל בשביל להגיע לתכלית.

והנה אם האדם מאמין בה' באמונת תום, בלא הרהור כלל, ה' מזכהו לחיות חיים על טבעיים. לא כן אם האדם כל העת עסוק בלבדוק האם יש היתכנות לכל דבר עפ"י הטבע, והסיוע מלמעלה הוא רק כתוספת, לאדם זה ההנהגה היא טבעית.

ומעתה בתחילה ה' הנהיג את עם ישראל בצורה על טבעית, ולכן אע"פ שלעם ישראל לא היה היכולת לכבוש את ארץ ישראל, ה' סבר שאם יאמינו בו בלא הרהור הוא יתן להם את הכוח, אך משעה שהרהרו, ואמרו שא"א לכבוש את הארץ וכו' ואם כן הריהם מדדו זאת במבון של טבעי או לא הרי 'שבחרו' כביכול במסלול הטבעי, וא"כ הרי שהם עצמם לא יכולים לכבוש את הארץ, ולכן נאלצו להישאר במדבר לא כעונש אלא כמציאות שלהם זה אכן לא מתאים.

יוצאיו מצרים יועד לא להיכנס למדבר משום שזה יוטרד בהקמת הארץ וחפץ ה' שיישארו במדבר

ובעוד אופן (ב) אפשר לבאר, שהרי כידוע עם ישראל במצרים נקרא 'דור דעה' היינו הדור המשובח ביותר בכל הזמנים של עם ישראל, הדור שהיה הכי קרוב לה'. וזאת משום שסבלו רבות כ"כ במצרים ולא יכחשו באמונתם בה', אלא האמינו בו ובשלוחו, ואף כשראו את הדברים הקשים ביותר שלוקחים את בניהם ותוחבים אותם לכותל, כשהוכו הם ובניהם ונשותיהם לעיניהם, בכל המצבים האלו עמד עם ישראל באמונתו בה' ולא כיחש לא בפה ולא בלב, והיו מתחזקים בשבתות באמונה כי עוד ייצאו מאפילה לאורה והאמינו בה'.

ארבעים שנה, 'יום לשנה' והרי המרגלים נשלחו לספר מה יש בארץ ואיך נראים האנשים ומשספרו זאת זה הטיל פחד בעם ישראל, שאחרי סבל של מאות שנים במצרים, ציפו להיכנס לארץ ישראל כבני מלכים, ובפרט אחרי טלטולים במדבר, קשים כ"כ, והנה כעת מתברר להם שגם כעת בכלל עפ"י הטבע אין להם דרך להיכנס כיון שהאומות בתוך הארץ חזקים ויש שם בני ענק. כזה דבר שבר אותם לרסיסים, וזהו אך דבר טבעי שאדם שציפה למשהו שנים רבות, וזה החזיק אותו וכעת הוא רואה שזה לא אפשרי הרי הוא חש שנשמט לא מהקרקע כל החיים, ולא פלא שיתלונן, ואין אדם נתפס בצער, ומדוע נענשו א"כ עם ישראל כ"כ בחומרא.

ולאידך גיסא יש לעיין האם באמת תוכנן שעם ישראל יכנס למצרים, שהרי במקום אחר כתוב שבני דור המדבר לא תוכנן להיכנס למדבר, וזאת משום שבכדי לעמוד בקשרי המלחמה צריך עוז ותעצומות, להילחם כנגד עמים ומלכים, ועם ישראל שהיה עבדים במצרים לא היה להם את העוז הזה, הם הורגלו להיות כנועים ושפלים, וא"כ לא יוכלו לעמוד בקשרי המלחמה, אלא רק בניהם שיוולדו במדבר, שיוולדו למציאות של חיים חופשיים מעבדות, הם יורגלו להיות בני חורים ויילחמו על אדמת ארץ ישראל.

וא"כ לא מובן מדוע מלכתחילה נעשה כל המהלך הזה שהם ישראל יבוא לפתחי הארץ ישלח מרגלים, יתלונן וייענש, ואז לא ייכנס וכו'. שמתחילה יאמר משה רבינו לעם ישראל שהתנאים להיכנס לא אפשריים, עבורם אלא לבניהם.

ב.

משעה שהרהרו ההנהגה היתה טבעית

ואפשר לפרש זאת בשני אופנים, (א) שיש את הדרך הרגילה שבה העולם מתנהל,

קיבלו גשמיות ורוחניות, והכל מידי ה' ממש, ונמצא שה' כביכול חיפש דרך להשאיר את עם ישראל במדבר סמוכים אליו, ומעת שהתבטאו לא כראוי מיד 'תפס' זאת ה' כתירוץ להשאיר אותם סמוכים אליו במדבר, בלא טרדות של הקמת הארץ.

ג.

מצות ציצית נתנה דוקא בשעה זו

ואכן בסוף פרשה זו, קיבלו בני ישראל את מצות ציצית, כמו חייל שעולה דרגה, שמקבל מדליה שתזכיר לו מי הוא ולמה הוא מסוגל להגיע ולעשות, וכמה הוא מוערך. כן עם ישראל קיבלו מצוה שמזכיר להם כל העת שה' איתם.

ועוד בזה שמטרת הציצית זה להזכיר לעם ישראל כמה הם חביבים עליו בכל עת, והוא שומר עליהם כעת במדבר כמו אב שמחבק את בנו בחוזקה לשומרו כן ה' משעה שעם ישראל היה כאוב שלא נכנס לארץ ישראל, הוא 'פצה אותם' בציצית שה' עוטפם באהבה בכל עת, ושומר עליהם מכל משמר, כבן שמקבל מכה והאב מחבקו.

דור זה היה 'הבן יקיר' של הקב"ה, הדור המובחר ביותר ועד היום אנו מזכירים דור זה 'זכור אהבת קדומים' 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך' וכו'. לפיכך רצה הקב"ה שדור זה יהיה מנותק מכל דבר גשמי ומכל רכושנות של קרקעות ואדמות, אלא יהיה תלוי בו ובלתו לבד, כאב המחזיק את בנו ולא עוזבו לרגע קט.

משהיו נכנסים עם ישראל לארץ ישראל, היו צריכים לעסוק שנים רבות במלחמות, ובחלוקת הארץ, ואז להתחיל להקים אותה ולבנותה וכו', ולכונן קשרים עם האומות שסביבם וכו', ודברים אלו אף שנצרכו לעשותם והיו מצווה, מ"מ הם טורדים את האדם מן העולם הרוחני, וחפץ הקב"ה שמציאות זו לא תהיה לבני דור המדבר שהיו יוצאי מצרים משום שהם היו הדור הנעלה ביותר, ומציאות זו תוריד אותם מהעולם הרוחני.

לפיכך הנחה אותם במדבר ונתן להם את כל התנאים הגשמיים מידו הרוחמה, מן כאוכל ועמוד הענן ועמוד האש ומשכן וכבוד ה' נראה עליו, ומשה רבינו, וכו', הכל הם

בומרנג – חץ מושחז שתוזר לאחוריו.

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א רז"ב "דעת יוסף" אשדוד

בס"ד נחשבה שלח תשפ"ה

לעשות רצונך אלקי חפצתי – חיים ברצונו

שלח לך אנשים. ברש"י מבאר, שלח לך, לדעתך, אני איני אומר לך שלח. ולכאורה מה כבר ההבדל, אם השם אומר לשלוח או רק אומר שאפשר לשלוח, הלא סוף סוף הקדוש ברוך הוא התיר לשלוח.

אמנם ידוע שהחויב שלנו הוא לעשות רצון השם, בדגש על הרצון, והיינו שלא לחפש מה מותר לעשות, כי אם מה באמת ראוי לעשות.

ויהי רצון שתעבור מממשלת זדון מן הארץ במהרה בימינו אמן

"בעין הסערה" – ליבת הסיפור.

השער השלישי במעגל השלישי של הספר

פרק נ' (פרק ק"ב) "שירת הברבור"

במדרון התלול'

העלילה מתעצמת:

השנה העשירית מתדפקת על הפתח, זוהי שנה גורלית ביותר עבור דודי, הנחשים הארסיים שרוצים להסיטו מהבימה לא שותקים לרגע, כדרך שפיפונים הם מתחבאים בנקיקים ומגיחים ברגע הכי לא צפוי.

מתברר ששלומי (שחלק עדיין מהסיפור לוטה בערפל ויסופר רק כשהכל יסתבך ואין מוצא מהמבוך) לא שוקט לרגע, כאמן הזיופים הוא מצליח לשתול מסמך מרשיע ביותר שנראה ממש אורגינלי ובו יש הוכחה מרשיעה כנגד פסח שולביץ ששלח ידו בכספי ציבור לטובת כיסו, הקהל משוסה על ידי מרטין מייזעס בנו של הפרזידנט שמשתלט על המזכירות ומפטר את יוסף מרק ואת הגבאי פסח ובזה למעשה סותם את הגולל על דודי שלא יהיה מי שיזמין אותו לשנה הבאה.

אלא שאורה הפקחית והאסרטיבית לוחמת על מעמדו של פסח בעלה ומחייבת את עו"ד אורי גרינשפן לבטל את גזר הדין השקרי. עו"ד אורי מצליח להראות באותות ובמופתים את הזיוף שנעשה ומבטל את הכרעת הדין הקודמת. פסח חוזר למשרתו אבל עם קהל קטן יותר. אבל מנוי וגמור בידו שהוא לא מוותר על דודי, הוא יכהן כחזן בס"ד גם בשנה הבאה על אף שיצטרך לגייס כספים רבים עבור זה.

הפרק הנוכחי מראה שרבות מחשבות בלב איש, העסק מסובך מאד ואיש אינו יודע מה צופן העתיד לדודי.

~~~~~
אך שעוברים החגים אומרת אורה לפסח בספאיר (ארוחת ערב) "עלינו ליצור קשר עם משפחת סטוויצקי תיכף ומיד, כל רגע שעובר הוא מסוכן עבורנו".

פסח אינו מצליח תמיד לרדת לסוף דעתה של אורה המחודדת, בקושי עברו את תקופת החגים, מדי מוקדם לדבר על השנה הבאה, מה הבהילות כעת?

"פסח אתה שוכח פרט חשוב ביותר, דודי יצא מהמקום בהרגשה איומה שאתה למעשה מפוטר, הניהול עובר לידי מרטין מייזעס שאינו נחשב כחבר טוב שלו, למה שיבחר בו כחזן עם המחירים שהורגל בהם?

גם כשנפרדת מדודי ונתת לו את הצ'ק לא זרחת מאושר, לא צריך להיות בר דעת גדול להבין כי למעשה הקשר עם קהילת נר תמיד נותק, דודי צריך את המשכורת בדחיפות עצומה, אנחנו יודעים כי הוא לא נסע בשביל פלזר (תענוגות), הוא חייב למצוא לעצמו משרה מה שיותר מוקדם, אם נתמהמה נאבד אותו, לפיכך עלינו ליצור עמו קשר.

אני חשה על הפנים שלך שהתפקיד לא נעים לך, אז אומר לך שאני מוכנה לקחת אותו, אני אצור קשר עם מרס צילה איתה אוכל לסגור עניינים בצורה מעולה, בלי שתהיה לנו אי נעימות" סגרה אורה את השיחה.

הפעם חש פסח רגשי תודה לאורה הדומיננטית שנוטלת את העבודה על עצמה ומסירה מעליו כל אחריות, בנישה הזו אין לו ברירה הוא חייב את עזרתה.

אורה לא השתתתה יתר על המידה, עוד באותו ערב יצרה קשר עם צילה וסיפרה לה בשמחה כי כל הבעיות שהיו עם משפחת מייזעס יושבו, העלילה נחשפה לעין כל ובית המשפט הכריע כי אין לעלילה כל אחיזה, הפרוטוקולים זויפו ולכן אין להם שום אחיזה, פסח הושב למקומו והוא מנהל ביד רמה את בית הכנסת, הלך כל הסיכומים שהיו עד עתה עם דודי בתוקף, הם ישמחו מאד לראותו ביחד עם אלי בשנה הבאה.

צילה שמחה שלדודי לא תהיה כעת עבודה קשה למצוא משרה, היא לא גילתה לאורה כי אלי יותר לא יגיע, דיה לצרה בשעתה, היא סיימה מתוך קורת רוח כי ההסכם יתקיים כרגיל בלי להרחיב את הפירוש, אורה תחשוב שהכוונה כמתכונתו אבל צילה לא רמזה רמז כל שהוא שלזה כוונתה, כך שאין היא מאחזת את עיניה. השיחה ננעלה בלבביות רבה כשאבן נגולה מעל כל הלבבות.

כשהגיע דודי לבית סיפרה לו צילה את השיחה שהייתה לה עם אורה, היא ראתה בזה יד ההשגחה הפרטית שדואגת להם ומונעת מהם עוגמת נפש, עתה יכולים הם לשבת במנוחת הנפש ולנסות לסדר את הסדר התשלומים עם בית החולים, היא חייבת לנהל איתם כמה שיחות לעומק, כדי לתת להם מושג באיזה עוני הם מצויים וכי עליהם להתחשב בהם כאשר כמעט לא נותר להם פרוטה לפורטה.

גם בשיחה עם הנהלת בית החולים הייתה לצילה הצלחה טובה, היא הצליחה לסבר את אוזן מנהלת המשרד כי הם עושים את מירב ההשתדלויות כדי לעמוד בהחזרים, היא מבקשת לכן כי יגמישו את ההחזרים כדי שישארו להם קורטוב לכלכלת הבית.

***

השנה עברה במהירות הבזק, דודי השקיע את כל כוחותיו בלימוד, הוא נטל על עצמו תפקיד חשוב של משיב בישיבה גדולה ספרדית לא הרחק מהכולל, היה זה כעין סדר שלישי, מנהלי הישיבה לא שיערו לעצמם איזה משיב הם קיבלו, דודי ידע לחדור לעומק

של כל בחור הוא פשוט פיצח את הקוד של כל בחור ועל ידי זה נתן לו את המענה הטוב ביותר שרק יכול היה לקבל. תוך תקופה קצרה הרגישו הבחורים בעליה עצומה בלימוד.

אך משהו מוזר קורה עם דודי:

עם כל ה"שטייגן" שלו בלימוד, עדיין יש לו את המשיכה לקוי הנייעס, אמנם הוא לא מתעניין בשטויות פוליטיות, זה לא תופס אצלו מקום, אפילו לא פירור של מידע למאי נפק"נ מי הוא ראש הממשלה או מה קורה באיראן, זה הכל שטויות והבלים. אבל קווי הנייעס של הקנאים תופסים אצלו מקום.

דודי אווז את עצמו לסוג קנאי, הוא לא מגדיר את עצמו לקנאי שמורד ח'ו ברבותינו קדושי ומצוקי ארץ, חלילה וחס הוא נשמע לדעת תורה ובכל דבר הוא עושה כדעת רבותינו הקדושים, אבל לבו חם לכל מיני נושאים שלא מעוררים עליהם די.

הוא גם מנוי על קו שמודיע על כל הצרות הנוראות שצריכים להתריע עליהם לבריאות הגוף והנפש. יש לו רשימה ארוכה לומר ב"רפאינו" ולפעמים יש מחיקות כאשר חל שינוי לטוב ולמוטב ח'ו.

את זה בדיוק לא קולט ראש הכולל רב חיים משה לוי, הוא לא מצליח לרדת לנפש אהובו, מה יש לו בחיפוש בקווים הללו, אם להתחזק לא חסר דרכים, למה דרך שם? לא אחת הוא נותן לו מנה הגונה ולדודי כואב מאד, מילא אם היה נותן לו מלגה מיוחדת, אבל כבר זמן רב שהמלגה שלו כבר אינה נוצצת, אלמלי המשרה החדשה שלו כמשיב היה צריך לאסוף כספים בזיכרון משה ובמאה שערים, הוא לא נהנה מחסדיו המרובים והוא עושה לו מבחנים כמעט בחינם, אז למה לקבל כל כך הרבה "שירות ותשבחות"?

אבל דודי לא מגיב, הוא ממלא את פיו בשתיקה, עדיף להיות מהנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים.

לאור הלחצים הבלתי פוסקים של ראש הכולל, יצא לו לחן מדהים ביותר ל"נתנה תוקף קדושת היום" ניגון שובר לב ומטיל פחד איום על השומע, את הלחן הזה הוא ישמיע בס"ד בראש השנה הפעם בלי אלי בנו, אבל יש לו דרך איך לעשות זאת כאילו אלי נמצא איתו הוא תיכנן שיעשה זאת בשני קולות כאלו הוא ובנו שרים ביחד.

כל חלק מהפיוט שמתאר את גזר דינו של האדם במשך השנה מודגש אצלו עם עיבוד מיוחד, יש סלסול מרטיט לב על "מי בקיצו ומי לא בקיצו" כשאדם שומע את "ומי לא בקיצו" הוא חש בפחד איום ונורא מפני אימת יום הדין, מי מובטח מה יהיה גזר דינו, העתיד לוטה בערפל.

אבוי, לכל אחד יש חשבון מיוחד, האם יזכה לשנת חסד או ח'ו לא יזכה, כמה אנשים נפטרו צעירים בשנה זו, האם חשבו שכך יסיימו את השנה?

אנחה שוברת לב עם קנייטש מיוחד על "מי במים ומי באש מי בחרב ומי בחיה מי ברעב ומי בצמא" זעקה חנוקה על "מי ישפל ומי יתייסר מי יעני ומי יעשר מי ישפל ומי ירום" ולקינח שאגת ארי על "כחלום יעוף".

שבוע שלם השקיע על הקומפוזיציה המורכבת שנבנתה מכמה חלקים שנלקחו ממבחר ניגוני יוסלה חלקים נוספים מיצירה של משה קוסוביצקי והדרן משל זבולון קוורטין. לשלב את כל התרכובת הזו לעשותה שווה לכל נפש הינה מלאכת אומן מדהימה שרק אחד בעל חוש מוסיקלי מפותח ביותר, חוש שחונן בו במיוחד שהשתבח משנה לשנה יכול לבצעה, דודי חש שהפעם התעלה על עצמו, כזו יצירה מעולם לא עשה.

ניגון זה עוד יושמע משך עשרות שנים בהרבה בתי כנסת על ידי טובי החזנים שיעתיקו את הניגון המיוחד שלי שהוא "שירת הברבור" שלי... דיבר אל עצמו כשעיניו עצומות למחצה.

הוא לא ידע עד כמה צדק באבחנה זו שמנגינה זו תהיה "שירת הברבור" (תואר ששמור לשיר האחרון לקראת הסוף, כמשל לברבור הפלא שלפני מיתתו שר את השיר היפה שלו ואינו יודע שזהו שירו האחרון, והנמשל, שירו הוא מיוחד במינו, אבל בזה תם פלאו הגדול).

למה שתעלה לפתע במוחו כזו מחשבה, כאשר הוא במיטב שנותיו והעתיד פרוש לפניו במלוא האופק? אבל יש מושג שנקרא "לביה לפומיא לא גליא" מה שבלב לא מתגלה לפה, ללב ישנם רזים שהאדם חש בתוככי לבו והוא עצמו לא מודע לעומק המשמעות.

כדי להבין את העניין, צריכים אנו לתאר את הנפילה הפתאומית שקרתה לו שבשפת הגמ' היא קרויה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא (ממרומי הגג עד לבור העמוק ביותר) קודם עלינו לשרטט את מרומי הגג בו נמצא דודי.

דודי שרוי באופוריה עצומה, לאחרונה הוא בזוית ראייה כאדם גדול.

הוא מרמה את עצמו מאד, אין ספק שהוא אבך בר אוריין, אבל עדיין רחוק הוא מהגדרת שלימות, אך לדעתו הוא "אבך מושלם" (הוא בטוח שגם כל מכיריו סוברים כן, איך אפשר שלא? מלבד ראש הכולל שיש לו עליו מידי תלונות, בבחינת בקרו טלה כולם לא מבקרים רק מעריצים)

מי יושב כל כך הרבה שנים משך יום שלם בכולל בשקיעות עצומה? בכולל שיש שם ארבעים וחמישה אברכים מובחרים ביותר שסיימו לא מזמן את כל הל' תערובות ובשר בחלב טור שו"ע ונושאי הכלים, מלבד את כל הלכות שבת ועירובין יחד עם המסכתות בעומק העיון, וכראש החבורה נחשב הוא למובחר שביניהם.

החומר נלמד בצורה יסודית ביותר, עם כל הראשונים והאחרונים, דודי עצמו הוא ראש חבורה שחבריה נותנים חבורות כל שבוע על הנושאים הנלמדים, כל חברי הקבוצה מיוחדים במינם, אבל החבורות שלו נחשבות הטופ שבטופ.

תמיד הוא מהלך עם חיוך רחב ומסביר פנים, לא מתנשא על איש, למרות שהוא עילוי אמיתי שהוציא ספר ענק על מס' שבת בשם "פרי הילולים" כמו כן נבחן על חלקים נבחרים מטור שו"ע, כל יור"ד כמעט כל אוה"ח מלבד חלקים גדולים בחו"מ והוכיח בהם ידיעה מופלגת, כמעט עד לתואר הנכסף "יורה יורה ידן ידן" לאחרונה משמש כמשיב בשיבה גדולה "עץ יוסף" וגם אחד החזנים הגדולים ביותר שיש בעולם.

למרות הכל הוא ענוותן ושפל בוך, אם כך בוודאי שהוא בן עולם הבא, הוא בדק את כל הסימנים בגמ' המעידים על כך והוא עונה על כולם, אפילו לפי הקריטריון המחמיר ביותר, כל אחד מידידיו מוכן לחתום על כך.

אבל הוא מתעלם מכך שיש לו גם חסרונות לא מועטים, אף הוא בשר ודם עם כל מיני חסרונות של בשר ודם, אבל אליבא דרבינו דודי שליט"א אדרבה זוהי השלימות, אחרת היה צריך להיות מלאך בשמים.

מהו החיסרון הראשי של הדומה מלאך? הוא מכור לפלפון החמוד (כשר ללא תומך תמימים) הוא לא יוותר על שיחה חשובה, או הצצה מפעם לפעם לחלונית, לוודא מי המתקשר, כל המשוחחים איתו אף הם יראים ושלמים.

כל מטרת השיחה: להרבות שלום ורעות בעם ישראל בשיחות שיש בהן קורטוב שיחת חכמים הצריכה תלמוד, פעמים השכנת שלום בית, או סידור הלוואה דחופה כשהוא מתווכ בין הגמח"ים ללווים.

הוא לא מוותר על נוהגו לקחת את הנייד עמו גם לתפילה, בבחינת "וילכו שניהם יחדיו" חס ושלום הוא אינו מנהל שיחות באמצע התפילה (לא כשמוליק פינקלר [שם בדוי] שהתפלל פעם עם הגה"ק רבי שמואל אורבאך זצוק"ל בזיכרון משה ולגד עיניו הנדהמות קיבל באמצע ק"ש של ערבית סדרת צלצולי רינגטונים ערבים, הוא הוציא שמונה פלאפונים מכל כיסיו ועוד היד הייתה נטויה, עד שרבי שמואל קם ועזב את המקום כשפניו אדומות מגודל הזעזוע של חילול הקודש, עדות מכלי ראשון)

אף הוא יודע את חומרת האיסור, אבל כשהמכשיר מזמזם את הנעימה "הסתכל בשלושה דברים ואי אתה בא לידי חטא" שהוא עצמו הלחין והקליט כמנגינת צלצול, יודע הוא שאחד מסגל החבורה הקדושה זקוק לו, הוא בודק מי הוא המתקשר ובמוחו מחשב הוא, אם לענות ומתי.

אלא שמרן ראש הכולל, רב חיים משה לוי שיחי' אינו מבין את גודל העניין וכבר העיר לו על כך, לא פעם אחת או שניים אלא תמיד כסדרם, הוא מעיר לו למרות היותו עמוד התווך של הכולל, ואין חולק שבניו הצדיקים לא מתקרבים לקצה קרסוליו אבל הם נהנים מיחס מועדף. ההערות פוגעות מאד וקשה לעמוד על עומקן ולדעת דודי אם הוא מוחל זה גופא מראה שהוא בן עולם הבא.

"רב דוד... אברך כמון מה לו לסלו' [פנו דרך]? האם הוא ילך עמך לבית של מעלה?? אם כן... בתור קטגור! אתה לא שם לב שאתה שם ללעג ולקלס את כל התפילה הקדושה? אתה אומר את "אהבה רבה" בכל רמ"ח אברך שרוטטים מאהבת התורה ובשעת מעשה מכוון שהתורה תהיה חלק בלתי נפרד מחיך.

ובזמנית הנך מציץ לנייד שבדיוק רוטט כמון באהבה רבה, לגלות מי מתקשר אליך, מה מתרוצץ אז בראשך?! אולי יש למתקשר להציע לך פשט ברא"ש ר"ן רשב"א או ברא"ה בסוגיות חנ"נ טעם כעיקר או נטל"פ? אם כן, עליו לבוא אליך לכולל בזמן הלימוד, לא באמצע התפילה, לימוד יש לו זמן משלו ותפילה הזמן שלה".

רב חיים משה חלילה אינו נוזף, הוא מעביר את הביקורת בנעימות, כשחידך שפוך על פניו, בתקוה שדברים היוצאים מהלב נכנסים ללב ומשפיעים, אלא שדודי אוזנו אטומה, יש לו כמה דברים שהוא אינו יכול לוותר עליהם.

ישנם שני קווי נייעס על "טהרת הקודש" שמעבירים בקצוצרה כל המתרחש על קצה המזלג, הם לא גוזלים מזמנו המצומצם, רק מרחיבים את דעתו שלא תצטמק כמאכל בן דרוסאי, בתכנים שגורמים לו שלא יהיה חלילה 'עציץ' תלוש מהעולם, בכך מרחיבים את דעתו ומביאים לו ט' קבין של שמחה אמיתית שעוזרת לו ללמוד בעליצות וישוב הדעת את הסוגיות המסובכות שנלמדות כעת בכולל.

נכון, הוא יכול להתעדכן בבית אחרי התפילה בעת שהוא אוכל, אבל לפעמים ישנן חדשות שממש חשוב לדעתן על הבוקר, חבל להחמיצן, בבחינת "חדשה הבאה לידיך אל תחמיצנה" על כך נאמר... וישן מפני חדש תוציא' אי אפשר ליישן אותם, כי כבר הגיעו אחרים שמשנים את פני הזירה מקצה לקצה.

ולא חסרות על כך דוגמאות, כגון אתמול: בקו הנייעס הראשון הוא שומע נורא נורויעס, להתפלל על המשגיח הנערץ הגה"צ ר' אליהו בן שיינדל לרפ"ש שהתמוטט פתאומית מהתקף לב חזק שתקפו על הבקר, ההודעה נמסרה טרייה באמצע פעולות ההחייאה בין שוקר אחד למשנהו, כשהמתח במילואו, כל רגע עדכון על שינוי לטובה או חלילה וחס, כך היה יכול לכוון עליו ברפאנו בדמעות שליש, אם היה שומע יותר מאוחר, הייתה חסרה התפילה שלו בזמנה.

וכגון שלשום לשם שינוי רח"ל: כשקיבל הודעה מבעיתה על הבקר, כי רב השכונה הגאון רבי שמחה דוד הירשביין זצוק"ל נסתלק לשמי מרום, כשהוא במיטב שנותיו, זה עתה מלאו לו שישים שנה וכבר נתבקש לבית דין של מעלה, בשל חטאי הדור, הוא אמר בכוונה עצומה בשם ומלכות "ברוך דיין האמת" כדין מי ששומע על רבו, ההודעה טרייה זה עתה יצאה מהתנור, לפי הדיווח העדכני הגופה טרם הורדה לארץ ולא הספיקה עדיין להתקרה, אין ספק כי הברכה שלו שנאמרה ביגון קודר ובאנחת פלצות תרמה מאד. כל אלו דוגמאות זעירות למה שהוא מתעדכן.

איק אפשר לא להחשיב את מעלת הקווים שמוסרים את ההודעות תיכף להתרחשוותם ובשעת מעשה, אשרי מי שזוכה להקשיב להם ולהתעורר בזמן ולכוון "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" האדם הוא בן חלוף, רגע כאן ורגע לאחריו בקבר.

אין מי שמביא את המחשבות האלו אליו, אם לא אותם קווי נייעס שהורתם ולידתם בקדושה מעת יסודם, עליהם יש לבדך בשבת כשאין את הקווים וצריכים להתאפק מעל"ע "וכל העוסקים באמונה" בפרט על השדך הצדיק החשוב רבי יחיאל פליצקי המעורר ישנים מתרדמתם, בזה ששופך מים על אש קרה כשמתפטר לו איזה "ח"כ קדיש יתום" מכנסת ארבעת המינים, או כשמתמנה שר "משפטים בל ידעום" חדש.

גם הבוקר קם כשידו ניגשת מוכנית למטען, ליטול את הפלפון שנטען "על מוקדה כל הלילה" שחלילה וחס לא יחסר המזג אויר.

לפתע הולמים בראשו, דברי ראש הכולל שנאמרו לו אך אתמול.

"רב דוד חביבי, אנחנו נמצאים באמצע אלול, שנה חדשה עומדת בפנינו, עוד מעט סליחות, כמה צריכים כעת להרבות בתפילה ותחנונים, שהשנה הבאה תהיה טובה מקודמתה, אתה נמצא במרכז הבימה בימים קדושים אלו, בקולך הנעים הנך מרעיד לבבות לשוב. האין מן הראוי שבימים אלו ספרי מסילת ישרים וחובות הלבבות יהיו בני לווייתך? למה הנך נזקק לקחת עמך את המפריע הראשי ביראת השמיים? הלך שקופץ לאמבטיה לקרר כל זיק קדושה, צריך להיות בן לווייתך?! למה תיתן לשכינה להיות בממתינה...?"

דודי בוש מדבריו והבטיחו שבלי נדר בשבועיים האחרונים של אלול יניח את הפל' בצד, לא כל"ש בחודש תשרי, הוא יעשה הפוגה קצרה, אולי אחרי שיטעם את טעם הניתוק זה ישפיע עליו גם אחרי כן.

אלא שברגע שהיה צריך לצאת לבית הכנסת, שלח ידו מוכנית אל הפלפון, כששכחה מוחלטת חלה על כל מה שנאמר וסוכם אתמול, כאילו לא סוכם אתמול דבר.

***

את העונש על כך קיבל בו ביום.

סמוך ל"עלינו לשבח" הוא מקבל שיחה טרנס אטלנטית (מעבר לים) הפל' מזמם במנגינה מיוחדת "**מקימי מעפר דל**" שמיועדת לאיש מסוים מאד, הלא הוא פסח שולביץ הגבאי הראשי של בית הכנסת "נר תמיד" בלוס אנג'לס שהקימו מעפר ממש.

חיוך רחב מתפשט על פני דודי, הוא לוחש לעצמו בהנאה: אם פסח מתקשר כעת, הוא מבקש להעלות את שכרי, איך אפשר להימנע מלקבל ידיעה על כך? הלא זה הדבר החשוב ביותר במצבי הביש כשמכל הכיוונים חווים מחסור, רק פסח עושה הכל שתהיה לי משכורת מעולה ביותר.

אך לפתע עובר הרהור מעציב במוחו.

מי יודע מה יהיה עתה כשאלו לא יהיה איתי, הוא יקצץ ממשכורתו.

הרהור שני חולף במוחו. אם יוריד, כמה יוריד? חומש??? לא נראה, זה מדי מוגזם, בשביל החיסרון של אלי לא מגיע כזה קיצוץ. עשרה אחוז זה גם כן צמצום רציני. ברם גם בזה לבד עדיין המשכורת געוואלדיג, הלוואי על כל עם ישראל, במשכורת שאני מקבל עבור שבועיים חזנות אני יכול לכלכל את ביתי ברווח, אלמלי החובות הגדולים שרובצים עלי. כמעט ולא הייתי צריך את משכורת הכולל, יכולתי לנדב את הצ'ק לראש הכולל וללמוד שלא על מנת לקבל שכר (והתוצאה תהיה בהתאם).

דודי מרגיש שפסח שולביץ אוהב אותו מאד ומפעם לפעם מעלה את משכורתו, בלי שיבקש. אולי רוצה הוא להודיע לו כי מעלה הוא את משכורתו פעם נוספת, למרות הלחצים שהוא עובר, אולי יש לו כמה נדיבים מהם הוא עושה את השנור הגדול.

מגיע לי קצת העלאה, יש סיבה לכך, לאחר עשר שנות חזנות מוצלחות ביותר, כשהשנה האחרונה הייתה לעילא ולעילא יותר מכל השנים הקודמות, יש את הסיבה לכך שיתן לי עליה נוספת, כנראה שרוצה הוא לבטח את מקומי לשנים הבאות.

הוא לוחץ על הסנד לקבל את השיחה, **למרות שהחזן אומר עתה קדיש יתום**, הוא אומר בחטיפה את "יהא שמיה רבה" עם כל הכוונות המהירות ביותר ומוסיף את "הלו רב פסח" כהשלמה.

להפתעתו הוא שומע קול כבד ומתנשף, שלא כדרכו של פסח שתמיד פונה אליו בקול משוחרר ועולץ, הוא נשמע לחוץ, שפתו מגומגמת מאד, ניכר עליו שממהר, מעוניין לפרוק מעליו מטלה כבדה.

"אממ. דודי יקירי, חשבתי אממ. כן אתה יודע.. ההכרח לא יגונה. אממ. אממ. כדאי שתחפש בית כנסת אחר, כן כן כן, מה שאתה שומע, אני מאד רציני בעניין, אתה שואל למה? אממ. לא מתאים לך, אתה לא מבין? עשר שנים במקום אחד ברציפות הם שיא השיאים בספר השיאים, כמעט כל החזנים שאני מכיר עושים תחלופה באמצע, אז אתה יודע... הקהל דורש אולטימטיבית, גיוון! לא יכולתי לסרב לרחשי הקהל, הודעתי לך בזמן.. כן ממש בזמן, כדי שיהיה לך זמן נאות להכין את עצמך".

המכה שחטף דודי עתה בלתי נסבלת, **ממרומי האולימפוס הורידו אותו אלי מטה** בלי כל הכנות.

שנה שעברה הייתה השנה הכי מוצלחת מבחינתו, אלי והוא שימשו בערבוביה קול ראשון ושני, מייקל ונתי יחד עם אליהו בניצוח אלי קאהן היה שילוב מדהים.

אליהו הוא הקול הכי נעים שניתן לשמוע, מאצ'ז סופרן חד מחד, מאיך הקול נקי נעים וקטיפתי שמצלצל כקול פעמונים ענוגים, בניצוח של אבא שמסוגל לעשות את תפקיד החזן והמנצח בו זמנית, השילוב הוא מושלם, הרמוניה מוסיקלית ברמה מיוחדת במינה, התקרה האקוסטית העבירה את המנגינות לכל רחבי בית הכנסת, לכל המתפללים שגדשו את האולם והיציעים.

לבו לפתע נחמץ, הוא נזכר ששנה שעברה עם כל ההצלחה היה משהו שהשתבש מאד, בשל העלילה שטוו שונאי פסח, זה הרס את ההקשבה של הציבור, האם בשל זה הקהל מאוכזב?

לא זה לא יתכן, הלא הוכח לבסוף שהכל שקר וכזב, פסח הוא אדם ישר ולא שלח ידו בקרנות של הקהילה, הכל הייתה סתם לזות שפתיים, גב' אורה אמרה לצילה שהקהל השתכנע לחלוטין שהייתה כאן עלילת דם.

גם אם לא שמו לב לביצועי שנה שעברה הם לא יכולים לשכוח את מה שהיה בשנה הקודמת לה, אז כל הקהילה יצאה מגדרה להריע לו על כל הביצועים המיוחדים, איך אפשר פתאום לומר שהוא כבר לא מעניין איש?

מה השתבש כעת... שהגבאי הראשי גדול מעריציו מפטר אותו בלי אומר ודברים?! אולי זה חלום רע שיתפוגג בעוד מספר שניות.

דודי עמד המום לחלוטין, הוא לא היה מסוגל לענות, דמעות הציפו את עיניו וראייתו טושטשה כמעט לחלוטין, רק לאחר שנרגע מעט, ניסה לשוב אל הגבאי, כדי לברר, על מה

ולמה? אבל השיחה כבר נותקה, הוא ניסה לחייג מספר פעמים, אך כשל ברשת מנע זאת, רק את השיחה האכזרית ניאותה הרשת להעביר.

דודי חש איך רגליו **כמטילי ברזל** ששוקלים עשרות קילוגרמים, כביכול אחזו שיתוק, הוא התיישב בכבדות על הספסל כדי להירגע.

עשרות עיניים ננעצו בו מלאות תמיהה, שותפיו לתפילה חשו כי שכנם העליז והחייכן קיבל טלפון קשה ביותר בסוף התפילה שסחט את כל כוחותיו, אך חשו בושים לשאול אותו, על מה ולמה נפלו פניו.

מלבד הלך בעריש קורנווסר חסר הטקט שחייב לברר מה מעיק על דודי. הוא אינו יכול לכבוש את סקרנותו, הוא בטוח שלא רק הוא מעוניין לדעת מה ארע, כל הציבור רוצה לדעת, אלא מה הם פחדנים שלא יודעים איך לדובב, אם כן, יהיה שליח הקהל להתעדכן בנעשה.

"דודי למה נפלו פניך, אתה נראה כמי שמתו מוטל לפניו, האם כן פני הדברים, מי ומי ההולכים?!"

"בעריש הנח לי, אני לא חודר לפרטיותך אף אתה כבד את שלי".

"לא אמרת 'ברוך דין האמת' אמאי? על שמועה רעה חייבים על פי דין לומר את הברכה, ואם נאמר שמלמלת בשקט, מה עם קריעה...קריעה אינך צריך לעשות? מה נאמר טעות בידי, קיבלת הודעה מדי משמחת שגורמת לך לאבד את שיווי המשקל מרוב השמחה, אז הק חייב לברך: ברוך הטוב והמטיב ושהחיינו, מה נפשך היית צריך לעשות משהו, איך איש הלכה כמך לא מקיים את מה שלמד?

אפשוט את אחד מהצדדים, אתה נראה שבור ורצון, זה לא משמחה, אחרת למה יש לך פני תשעה באב שנדחה? "צרה בלב איש ישיחנה לאחרים" נאמר בגמ', אין כתובת לפריקת צער יותר ממני, יש לי אלף קבלות על כך?!" ממליץ בעריש על סחורתו.

בעריש אינו נרמז גם כשאומרים לו במפורש ללכת.

"טאקע אזוי (ניחשת שאני בצער) טוב ששאלת אותי, שכחתי רשב"א בקידושין ועל כך צערי הגדול", לא נותר דודי חייב.

"משיח יכול להגיע כבר הרגע, אם אתה מתאבל על כאלו אבדות" סנט בו בעריש בטוב לב משתפק.

לאחר ששבו אליו כוחותיו שב לביתו, אך את סבר פניו הנפולות אינו יכול להסתיר מאשתו שבצילה הוא חוסה זה עשרים וחמש שנה, גם כשאחוז אחד יורד מצהלתו יודעת היא להבחין בעיניה החדות, היום על אחת כמה וכמה.

התודה והברכה לכל אלו שמסייעים להצלחת הגיליון!!!

hanoch90@gmail.com